

بانک خاورمیانه
Middle East Bank

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران

تابستان ۱۴۰۵

بانک خاورمیانه
Middle East Bank

گزارش فصلی
تحولات اقتصاد ایران

تابستان ۱۴۰۵

یادآوری:

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش بر مبنای داده‌هایی است که در زمان انتشار آن (۱۵ مهر ۱۴۰۵) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند، قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش صرفاً جنبه اطلاع‌رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌کند.

یادداشت: در این گزارش هر جانرخ رشد متغیری ارائه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه در سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از «رشد درآمدهای نفتی در تابستان ۱۴۰۵»، درصد تغییر این درآمدها در تابستان ۱۴۰۵ نسبت به تابستان ۱۴۰۴ است.

* نسخه الکترونیکی این گزارش و شماره‌های قبل از آن در آدرس زیر قابل دسترسی است:

<http://middleeastbank.ir/page/EconomicReports>

با اسکن کیو-آر کد روبه‌رو امکان شرکت در نظرسنجی مربوط به این گزارش فراهم می‌شود.

https://apiucheck.middleeastbank.ir/short_link/Research2/

فهرست

۴	اقتصاد ایران در یک نگاه
۵	مقدمه
۶	۱. تحولات اقتصادی بین‌المللی
۷	۲. بخش واقعی
۹	۲-۱. نفت
۱۱	۲-۲. مسکن
۱۳	۳. بازار نیروی کار
۱۵	۴. قیمت‌ها و تورم
۱۸	۵. تراز پرداخت‌ها
۲۰	۶. بازار ارز
۲۲	۷. بازار پول
۲۲	۷-۱. متغیرهای پولی و اعتباری
۲۲	۷-۲. مانده تسهیلات و سپرده‌های سیستم بانکی
۲۳	۷-۳. عملکرد تسهیلات پرداختی
۲۴	۷-۴. تحلیل سیاست پولی
۲۵	۸. عملکرد مالی دولت
۳۱	۹. بازار سرمایه
۳۱	۹-۱. بازدهی
۳۲	۹-۲. ارزش بازار
۳۳	۹-۳. ارزش معاملات
۳۴	۹-۴. تأمین مالی
۳۵	۱۰. سایر تحولات
۳۶	نکات کلیدی

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	سال ۱۴۰۳	بهار ۱۴۰۴	تابستان ۱۴۰۴	پاییز ۱۴۰۴	زمستان ۱۴۰۴	سال ۱۴۰۴	بهار ۱۴۰۵	تابستان ۱۴۰۵
مشارکت و بیکاری (درصد)								
نرخ مشارکت جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۴۱/۰	۴۱/۲	۴۰/۸	۴۰/۷	۳۹/۷	۴۰/۶	۴۰/۷	-
نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر	۷/۶	۷/۳	۷/۴	۷/۸	۷/۶	۷/۵	۹/۱	-
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۲۰/۱	۱۹/۷	۱۹/۰	۲۱/۵	۲۱/۲	۲۰/۳	۲۳/۴	-
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰ (درصد)*								
تولید ناخالص داخلی	۳/۱	-۲/۴	۰/۳	۲/۵	-۳/۶	-۰/۷	-	-
صنایع و معادن	۲/۴	-۷/۰	۰/۰	۱/۰	-۶/۷	-۳/۲	-	-
نفت و گاز	۴/۶	۰/۱	۲/۱	۸/۹	۱/۷	۳/۱	-	-
کشاورزی	۳/۶	-۴/۱	-۴/۳	-۳/۹	-۳/۸	-۴/۲	-	-
خدمات	۳/۳	۰/۹	۲/۱	۴/۱	-۲/۲	۱/۲	-	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۳/۰	-۲/۶	۰/۱	۲/۰	-۴/۱	-۱/۱	-	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت بازار)	۳/۸	-۱۳/۹	-۹/۱	-۱۳/۸	-۱۱/۶	-۱۱/۹	-	-
نفت (هزار بشکه در روز)								
متوسط تولید**	۳,۲۸۶	۳,۲۸۳	۳,۲۴۰	۳,۲۲۴	۳,۱۴۶	۳,۲۲۳	۲,۵۳۴	-
نرخ تورم متوسط شاخص نسبت به دوره مشابه سال قبل (درصد)								
رشد شاخص بهای مصرف‌کننده (۱۴۰۰=۱۰۰)	۳۵/۸	۴۰/۶	۴۲/۰	۴۸/۲	۵۹/۸	۴۸/۳	۷۵/۹	۸۴/۱
رشد شاخص بهای تولیدکننده (۱۴۰۰=۱۰۰)	۲۷/۶	۳۷/۱	۴۴/۹	۵۷/۵	۷۸/۲	۵۵/۸	۱۰۶/۷	-
تراز پرداخت‌ها (میلیون دلار)								
صادرات نفتی	۶۵,۸۴۱	۱۵,۲۱۴	۱۵,۵۲۰	۱۳,۳۱۶	۱۳,۳۹۱	۵۷,۴۴۲	-	-
صادرات غیرنفتی	۴۹,۵۸۰	۱۰,۶۹۹	۱۳,۳۲۳	۱۲,۸۴۰	۹,۹۰۷	۴۶,۷۶۸	-	-
واردات کالا	۸۸,۵۶۷	۱۷,۲۶۱	۱۹,۲۵۹	۲۲,۰۷۳	۱۹,۲۷۸	۷۷,۸۷۱	-	-
تراز حساب کالا	۲۶,۸۵۴	۸,۶۵۲	۹,۵۸۵	۴,۰۸۳	۴,۰۱۹	۲۶,۳۳۹	-	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۳۶,۳۰۸	-۶,۲۶۰	-۵,۷۳۳	-۸,۸۱۱	-۷,۳۹۸	-۲۸,۲۰۲	-	-
تراز حساب جاری	۱۳,۲۳۲	۶,۳۵۶	۴,۹۷۵	۸۰۰	۲۶۳	۱۲,۳۹۳	-	-
تراز حساب سرمایه	-۲۰,۷۱۴	-۷,۹۹۶	-۴,۹۵۴	-۳,۴۵۳	-۳,۲۲۱	-۱۹,۶۲۳	-	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	۸۰۴	۹۶۵	۴۵	-۸۹۵	-۳۴۵	-۲۳۱	-	-
نرخ برابری دلار آمریکا با ریال ایران (متوسط طی دوره)								
بازار آزاد (اسکناس)	۶۸۴,۲۶۹	۸۸۳,۳۵۴	۹۳۶,۷۳۰	۱,۱۴۴,۲۶۱	۱,۵۴۷,۸۰۴	۱,۱۲۳,۳۲۷	۱,۶۶۸,۹۷۶	۱,۹۵۸,۶۷۷
مرکز مبادله ارز و طلا*** (حواله)	۵۰۷,۱۸۳	۶۹۱,۷۷۴	۶۹۷,۱۴۷	۷۱۰,۸۵۸	۱,۲۵۳,۳۲۱	۸۳۴,۷۸۰	۱,۴۳۴,۲۹۰	۱,۵۴۷,۴۸۷
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)								
پایه پولی	۱۳,۵۹۴	۱۴,۴۴۴	۱۶,۱۲۴	۱۸,۲۵۸	۲۱,۹۵۹	۲۱,۹۵۹	-	-
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۱۱,۷۰۲	۷,۳۱۵	۹,۳۷۸	۱۲,۶۴۵	۶,۴۴۹	۶,۴۴۹	-	-
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	-۳,۶۹۰	-۱,۰۲۶	-۵۵۱	-۶۱۹/۱	-۳,۰۶۶	-۳,۰۶۶	-	-
خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی	۳۱,۸۸۶	۳۳,۵۹۱	۳۴,۵۵۲	۳۶,۳۴۲	۶۱,۴۱۸	۶۱,۴۱۸	-	-
نقدینگی	۱۰۱,۶۶۰	۱۱۰,۵۸۸	۱۲۴,۰۸۷	۱۳۵,۳۴۵	۱۵۵,۸۱۲	۱۵۵,۸۱۲	-	-
حجم پول	۲۶,۳۱۷	۲۶,۴۹۶	۳۰,۳۰۳	۳۳,۸۵۴	۳۹,۹۴۸	۳۹,۹۴۸	-	-
سپرده‌های دیداری	۲۴,۵۲۶	۲۴,۵۸۱	۲۸,۱۵۱	۳۱,۶۲۴	۳۷,۱۳۴	۳۷,۱۳۴	-	-
شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)	۷۵,۳۴۲	۸۴,۰۹۲	۹۳,۷۸۴	۱۰۱,۴۹۰	۱۱۵,۸۶۴	۱۱۵,۸۶۴	-	-
ضریب فزاینده نقدینگی	۷/۴۸	۷/۶۶	۷/۷۰	۷/۴۱	۷/۱۰	۷/۱۰	-	-
وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال)								
داده‌های این بخش در دسترس نیست								
بورس اوراق بهادار تهران (در آخرین روز دوره)								
شاخص کل	۲,۷۱۰,۰۸۸	۲,۹۸۴,۶۰۵	۲,۵۴۰,۱۷۴	۳,۸۹۸,۲۳۵	۳,۷۱۳,۹۵۶	۳,۷۱۳,۹۵۶	۵,۱۲۵,۹۷۶	۷,۱۶۷,۴۰۶
شاخص مالی	۲,۳۱۱,۲۰۶	۲,۸۱۰,۵۱۸	۲,۵۷۴,۰۶۲	۳,۳۹۱,۸۶۳	۳,۰۸۷,۶۷۲	۳,۰۸۷,۶۷۲	۴,۴۸۳,۰۴۴	۵,۵۲۳,۸۶۵
شاخص صنعت	۲,۵۸۹,۶۰۶	۲,۸۰۴,۵۵۴	۲,۳۵۴,۱۹۵	۳,۷۱۶,۴۰۰	۳,۵۶۸,۳۸۷	۳,۵۶۸,۳۸۷	۴,۸۸۴,۷۹۹	۶,۹۶۷,۵۲۴
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۱۲۰,۵۸۳	۱۳۲,۱۷۴	۱۱۴,۳۱۳	۱۶۵,۷۹۲	۱۶۰,۸۱۵	۱۶۰,۸۱۵	۲۱۲,۹۸۲	۲۹۰,۳۲۲

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مرکز آمار ایران و بورس اوراق بهادار تهران
* بر اساس بانک مرکزی

** بر اساس گزارش‌های اوپک (منابع ثانویه)

*** از ۱ بهمن ۱۴۰۳ به بعد بازار ارز تجاری جایگزین ارز نیما شد و از ۲۶ آذر ۱۴۰۴ تالار دوم (حواله و اسکناس) به آن افزوده شد و در نهایت از ۱۵ دی یکسان‌سازی نرخ ارز صورت گرفت و تالارهای اول و دوم برجیده شدند.

مقدمه

گزارش حاضر همگام با بررسی آخرین تحولات اقتصاد ایران به تفکیک بخش‌های مختلف، در آغاز به تحلیل مهمترین تحولات اقتصادی بین‌المللی اخیر پرداخته است. در بخش واقعی، رشد و تغییرات تولید ناخالص داخلی در بهار ۱۴۰۵ بر اساس گزارش مرکز آمار ایران مورد بررسی قرار گرفته است. در ادامه این بخش آمار صادرات، تولید و قیمت نفت خام سنگین ایران در تابستان ۱۴۰۵ و تحولات بازار مسکن در نیمه نخست امسال بررسی شده است. شاخص‌های بازار کار ایران در بهار امسال در بخش سوم گزارش پوشش داده شده‌اند.

تغییرات شاخص‌های قیمت مصرف‌کننده بر اساس گزارش‌های بانک مرکزی ایران و مرکز آمار ایران به صورت ماهانه، نقطه به نقطه و سالانه در تابستان ۱۴۰۵ و همچنین روند تحولات شاخص قیمت تولیدکننده بر اساس آمار بانک مرکزی تا پایان مرداد و بر اساس گزارش مرکز آمار ایران تا بهار امسال در بخش چهارم مورد توجه قرار گرفته است.

بخش پنجم گزارش، تحولات بخش خارجی اقتصاد ایران را بر اساس منابع بین‌المللی و اخبار غیررسمی مورد بررسی قرار داده است. در بخش ششم گزارش به تحولات روزانه قیمت دلار آمریکا در برابر ریال ایران در تابستان ۱۴۰۵ در بازار آزاد و مرکز مبادله ارز و طلا ایران پرداخته شده است.

بخش هفتم گزارش به تحلیل تحولات نقدینگی بر اساس داده‌های بانک‌های بزرگ بزرگ در نیمه نخست امسال پرداخته و مانده تسهیلات و سپرده‌ها در پایان خرداد و تسهیلات اعطایی سیستم بانکی به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصاد تا پایان تیر امسال را پوشش داده است.

در هشتمین بخش گزارش، عملکرد مالی دولت به همراه درآمدهای مالیاتی و فروش اوراق بدهی دولتی در نیمه نخست ۱۴۰۵ مورد بررسی قرار گرفته است. تحولات متغیرهای اصلی بازار سرمایه از جمله بازدهی، ارزش بازار، ارزش معاملات و انواع تأمین مالی تا پایان تابستان ۱۴۰۵ در بخش نهم گزارش نشان داده شده و گزارش در قسمت سایر تحولات به تحلیل گزارش مرکز آمار ایران از درآمد و هزینه خانوارهای شهری و روستایی ایرانی در سال ۱۴۰۴ پرداخته است.

۱. تحولات اقتصادی بین‌المللی

آمار بازار نیروی کار و نرخ تورم آمریکا را می‌توان از مهمترین آمارهای اقتصادی به شمار آورد که تأثیر بسزایی در روند بازارهای بین‌المللی دارند. دلیل اصلی این اثرگذاری را در مأموریت دوگانه بانک مرکزی آمریکا (فدرال رزرو) باید جست‌وجو کرد که عبارت است از اشتغال حداکثری و ثبات قیمت‌ها.

نهاد پولی در مورد تغییر آتی نرخ بهره یا تثبیت آن در سطح فعلی به گزارش‌های بعدی شاخص قیمت مصرف‌کننده و بازار نیروی کار بستگی خواهد داشت. اظهار نظر اخیر رییس فدرال رزرو نشان می‌دهد که احتمال افزایش نرخ بهره منتفی نیست، زیرا به عقیده وی بازار نیروی کار آمریکا به رغم افزایش نرخ بیکاری همچنان در وضعیت نسبتاً مطلوبی قرار دارد، حال آن که نرخ تورم برای مدتی طولانی ارقامی بالاتر از نرخ هدف را به ثبت رسانده است. در کنار احتمال افزایش نرخ بهره آمریکا که می‌تواند به کاهش نرخ تورم، تقویت دلار و جذابیت بیشتر دارایی‌های دلاری منجر شود، فشار ایالات متحده آمریکا بر اروپا برای آزادسازی ذخایر استراتژیک گازوئیل به منظور جلوگیری از افزایش بیشتر هزینه انرژی، تلاش دیگری از سوی دولت این کشور در راستای رساندن نرخ تورم به هدف تعیین شده است.

آخرین آمار منتشرشده از بازار نیروی کار آمریکا نشان می‌دهد که در سپتامبر ۲۰۲۶ (تقریباً مطابق با شهریور ۱۴۰۵) تنها ۲۹ هزار شغل جدید در بازار کار غیرکشاورزی آن کشور ایجاد شده که نسبت به پیش‌بینی حدود ۹۰ هزار شغل جدید برای آن ماه بسیار کمتر است. بر این اساس نرخ بیکاری این کشور در سپتامبر سال جاری میلادی با ۰/۱ واحد درصد افزایش به ۴/۲ درصد رسیده است. از سوی دیگر نرخ تورم سالانه در ماه اوت ۲۰۲۶ به ۳/۴ درصد رسید که همچنان بیشتر از نرخ هدف محسوب می‌شود. سطوح بالای نرخ تورم عمدتاً به دلیل افزایش هزینه انرژی در سبد مصرفی خانوارها در پی افزایش قیمت نفت روی داده است. تصمیم اخیر فدرال رزرو در خصوص افزایش نرخ بهره نشان می‌دهد که کنترل شکاف تورم برای این نهاد در شرایط فعلی اولویت بیشتری از بهبود بازار کار داشته است. با این حال تصمیم این

۲. بخش واقعی

آخرین گزارش مرکز آمار ایران از حساب‌های ملی فصلی نشان می‌دهد که تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰) در بهار ۱۴۰۵ با احتساب نفت ۱۰/۱ درصد و بدون نفت ۴/۶ درصد نسبت به بهار سال گذشته کاهش یافته است. رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار (به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰) نیز منفی ۱۰/۸ درصد گزارش شده است. این ارقام از آن حکایت دارند که انقباض اقتصاد ایران پس از زمستان ۱۴۰۴ نه تنها ادامه یافته، بلکه با افت شدید فعالیت نفتی، به مراتب عمیق‌تر شده است.

آمریکا و اسرائیل علیه ایران و محدودیت صادرات نفتی در این دوره به وضوح اثر خود را بر رشد ارزش افزوده این گروه نمایان کرده است. البته باید توجه داشت که برآوردهای رهگیری به دلیل خاموشی سامانه‌های شناسایی کشتی‌ها و تفاوت زمان بارگیری با تحویل عدم قطعیت دارند، اگرچه بهترین آمار در دسترس محسوب می‌شوند.

در زیربخش‌های غیرنفتی، صنعت رشد منفی ۲/۵ درصدی را تجربه کرده تا سهم منفی ۰/۵ واحد درصدی از کل رشد اقتصادی داشته باشد. همچنین سایر معادن با رشد منفی ۱/۹ درصدی و ساختمان با انقباض ۶/۴ درصدی مواجه شده‌اند. توزیع گاز طبیعی با افت ۲۱/۳ درصدی و سهم منفی ۰/۸ واحد درصدی از کل رشد اقتصادی، یکی از کانون‌های اصلی ضعف رشد غیرنفتی بوده است. ارزش افزوده زیربخش تأمین آب و برق نیز ۵/۴ درصد به قیمت‌های ثابت کاهش یافته است. همزمانی افت تولید صنعتی، ساختمان و خدمات زیرساختی نشان می‌دهد که محدودیت فعالیت اقتصادی به نفت منحصر نبوده است. اختلال در زنجیره تأمین و جابه‌جایی کالا به همراه نااطمینانی بنگاه‌ها می‌تواند بخشی از این همزمانی را توضیح دهد.

گروه خدمات که در سه فصل نخست سال ۱۴۰۴ رشد مثبت یا نزدیک به صفر داشت، در زمستان ۱۴۰۴ با انقباض ۲/۶ درصدی و در بهار ۱۴۰۵ با انقباض ۴/۸ درصدی روبه‌رو شده تا سهم منفی ۱/۹ واحد درصدی در رشد اقتصادی بهار امسال داشته باشد. در این گروه، شدیدترین انقباض در زیربخش «حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات» (انقباض ۱۷/۰ درصدی و سهم از رشد منفی ۱/۳ واحد درصدی) دیده می‌شود. زیربخش «عمده و خرده‌فروشی، هتل و رستوران» نیز ۳/۹ درصد منقبض شده است. به نظر می‌رسد که محدودیت تردد دریایی، اختلال در جابه‌جایی کالا و مسافر، افزایش نااطمینانی و البته افت شدید قدرت خرید، فعالیت‌های وابسته به حمل و نقل و تجارت را تحت فشار قرار داده‌اند. شایان ذکر است که افزایش نااطمینانی صرفاً محدود به بنگاه نبوده و رفتار احتیاطی خانوارها در مخارج نیز می‌تواند بخشی از افت این فعالیت‌ها را توضیح دهد.

در نقطه مقابل، زیربخش «واسطه‌گری‌های مالی» رشد مثبت ۲/۰ درصدی و «سایر خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی» رشد مثبت ۱۳/۱ درصدی داشته‌اند، اگرچه وزن آنها به اندازه‌ای نبوده که اثر افت حمل و نقل و تجارت را خنثی کند. زیربخش «مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار» رشد منفی ۰/۵ درصدی و زیربخش «امور عمومی، آموزش، بهداشت و مددکاری» رشد منفی ۳/۱ درصدی را تجربه کرده است. نرخ رشد ارزش افزوده گروه‌ها و مشارکت آنها در رشد اقتصادی بهار ۱۴۰۵ بر پایه داده‌های مرکز آمار به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰ در جدول ۱ نمایش داده شده است.

مهمترین تحول مؤثر بر عملکرد اقتصاد در این فصل، انتقال بخش عمده آثار جنگ چهل روزه به ماه‌های فصل بهار و محدودیت‌های تجارت دریایی پس از آن بوده که افت حمل و نقل و صادرات نفت بارزترین نتیجه آن است. با این حال نمی‌توان همه انقباض بخش‌های غیرنفتی را صرفاً به اثرات مستقیم جنگ نسبت داد. ضعف تقاضا، نااطمینانی شدید، محدودیت تأمین مالی و ناترازی انرژی از قبل نیز بر ظرفیت رشد اقتصاد فشار وارد می‌کردند و داده‌های فصلی سهم جداگانه هر یک از این عوامل را اندازه‌گیری نمی‌کنند.

در سمت تولید، گروه کشاورزی پس از چهار فصل رشد منفی در سال ۱۴۰۴، در بهار ۱۴۰۵ رشد مثبت ۲/۳ درصدی را ثبت کرده و سهمی معادل ۰/۱ واحد درصد در رشد کل اقتصاد داشته است. زیربخش «کشاورزی، شکار و جنگلداری» ۲/۶ درصد رشد کرده، در حالی که زیربخش «ماهیگیری» ۱/۶ درصد منقبض شده است. با توجه به سهم اندک ۵/۱ درصدی بخش کشاورزی از تولید به قیمت‌های ثابت، رشد مثبت این بخش توان جبران افت تولید سایر بخش‌های اقتصاد را نداشته است. باید توجه داشت که سهم بخش کشاورزی از اقتصاد به قیمت‌های جاری در بهار ۱۴۰۵ معادل ۶/۴ درصد بوده است. با این حال محدودیت‌های آب و تولید کشاورزی هنوز در ایران برقرار بوده و استمرار رشد بخش کشاورزی در گروهی وضعیت آب‌وهوایی خواهد بود. در بهار ۱۴۰۵، بیشترین فشار بر رشد اقتصادی از سوی گروه صنایع و معادن وارد شده است. ارزش افزوده این گروه در این فصل معادل ۱۴/۷ درصد به قیمت‌های ثابت کاهش یافته تا سهم آن در رشد اقتصادی به منفی ۸/۴ واحد درصد برسد. باید توجه داشت که در طبقه‌بندی مرکز آمار، استخراج نفت و گاز طبیعی جزو گروه صنایع و معادن محسوب می‌شود. این زیربخش در این فصل ۲۶/۴ درصد منقبض شده و به تنهایی منفی ۶/۷ واحد درصد از رشد اقتصادی کل را توضیح می‌دهد. به عبارت دیگر حدود دو سوم انقباض اقتصاد در این فصل ناشی از افت زیربخش استخراج نفت و گاز طبیعی بوده است. سایر زیربخش‌های گروه صنایع و معادن (بدون زیربخش استخراج نفت و گاز طبیعی) نیز در مجموع ۵/۲ درصد در بهار ۱۴۰۵ منقبض شده و مشارکت منفی ۱/۶ واحد درصدی در رشد اقتصادی داشته‌اند.

انقباض زیربخش استخراج نفت و گاز با محدودیت صادرات و انباشت نفت در مخازن و روی شناورها هم‌خوانی دارد. بر اساس داده‌های رهگیری ورتکسا و بنا بر گزارش رویترز^۱، متوسط صادرات نفت خام و میعانات گازی ایران در ماه مه ۲۰۲۶ حدود ۲۰۹ هزار بشکه در روز بوده است. این رقم در آوریل این سال حدود ۱/۳ میلیون و در مارس این سال نزدیک به ۱/۹ میلیون بشکه در روز برآورد شده بود. بنابراین جنگ

1. Reuters, "Iranian oil exports fall to lowest level in six years, data shows", June 2026, 4

جدول ۱. نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و اجزای آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰ و سهم از رشد در بهار ۱۴۰۵ (درصد-واحد درصد)

	۱۴۰۵		۱۴۰۴		
	بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار
گروه کشاورزی	۲/۳	-۲/۶	-۲/۹	-۳/۲	-۲/۷
گروه صنایع و معادن با نفت	-۸/۴	-۱۴/۷	۳/۶	۰/۹	-۰/۳
استخراج نفت و گاز طبیعی	-۶/۷	-۲۶/۴	۶/۱	۲/۸	۰/۸
گروه صنایع و معادن بدون نفت	-۱/۶	-۵/۲	۱/۸	-۰/۷	-۱/۲
گروه خدمات	-۱/۹	-۴/۸	۲/۵	۱/۱	۰/۳
تولید ناخالص داخلی بدون نفت به قیمت پایه	-۳/۴	-۴/۶	۱/۷	-۰/۲	-۰/۵
تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه	-۱۰/۱	-۱۰/۱	۲/۷	۰/۵	-۰/۲

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش نرخ رشد اقتصادی سه ماهه اول سال ۱۴۰۵

بنگاه‌ها، از تحدید ظرفیت تولید در فصل‌های آتی حکایت دارد. شدیدترین تغییر در اجزای تقاضا به صادرات کالاها و خدمات مربوط است که در بهار ۱۴۰۵ معادل ۳۵/۷ درصد به قیمت‌های ثابت کاهش یافته و مشارکت ثبت‌شده آن در رشد به قیمت بازار برابر منفی ۹/۳ واحد درصد بوده است. واردات کالاها و خدمات نیز ۱۴/۸ درصد افت کرده است. به نظر می‌رسد که مهمترین عامل در این افت مربوط به محاصره دریایی آمریکا علیه ایران است. برآیند این تحولات، رشد منفی ۱۰/۸ درصدی هزینه ناخالص داخلی به قیمت بازار است که فاصله ۰/۷ واحد درصدی با رشد منفی ۱۰/۱ درصدی تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه دارد - با توجه به عامل خالص مالیات بر محصول. تداوم شرایط فعلی صادرات نفت، حمل‌ونقل و تجارت می‌تواند به مزمن شدن رکود در فصل‌های آتی اقتصاد ایران منجر شود.

در سمت تقاضا، تضعیف همزمان اجزای اصلی مخارج در بهار ۱۴۰۵ مشهود است. مصرف نهایی خصوصی ۴/۰ درصد و مصرف نهایی دولت ۱/۷ درصد به قیمت‌های ثابت کاهش یافته‌اند و به ترتیب منفی ۷/۷ و منفی ۰/۲ واحد درصد در رشد هزینه ناخالص داخلی به قیمت بازار مشارکت داشته‌اند. افت مصرف خصوصی را می‌توان در چارچوب فشار بر قدرت خرید، احتیاط خانوارها در شرایط نااطمینانی و محدودیت دسترسی به کالاها و خدمات تحلیل کرد. تشکیل سرمایه ثابت ناخالص پس از انقباض ۷/۹ درصدی در زمستان ۱۴۰۴، در بهار ۱۴۰۵ انقباض شدیدتر ۸/۴ درصدی را تجربه کرد. افت سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات معادل ۹/۷ درصد و در ساختمان معادل ۶/۴ درصد ثبت شده است. سهم تشکیل سرمایه ثابت ناخالص از رشد به قیمت بازار معادل منفی ۷/۴ واحد درصد بوده است. کاهش سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات، در کنار افت واردات و نااطمینانی

جدول ۲. نرخ رشد هزینه ناخالص داخلی به تفکیک اجزای آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۴۰۰ (درصد)

	۱۴۰۵		۱۴۰۴		
	بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار
هزینه مصرف نهایی خصوصی	-۴/۰	-۴/۸	۲/۱	-۱/۴	-۱/۱
هزینه مصرف نهایی دولت	-۱/۷	۱/۴	۱/۴	۱/۴	۱/۴
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	-۸/۴	-۱/۹	-۲/۱	-۴/۵	-۲/۱
ماشین‌آلات	-۹/۷	-۷/۷	-۴/۷	-۶/۷	-۳/۵
ساختمان	-۶/۴	۳/۵	۲/۸	-۱/۷	۰/۴
خالص صادرات کالاها و خدمات	-۳۵/۷	-۳/۶	۶/۳	۴/۰	-۸/۸
صادرات کالاها و خدمات	-۱۴/۸	-۳۵/۰	-۱۵/۱	-۱۶/۷	-۲۳/۳
واردات کالاها و خدمات	-۱۰/۸	-۲/۶	۲/۸	۰/۱	-۰/۵

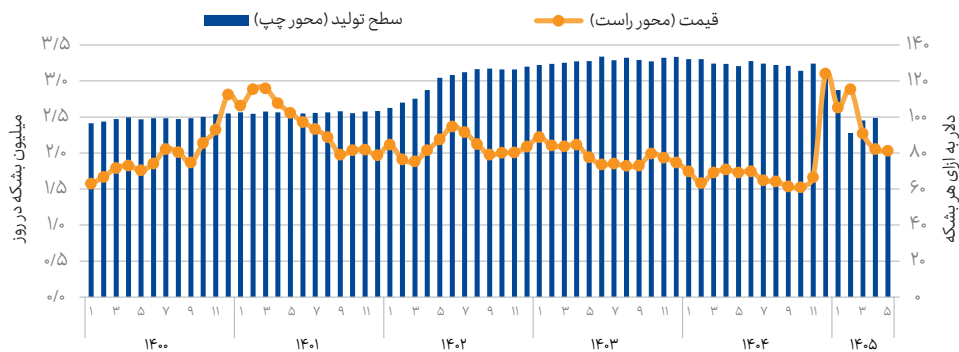
مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش نرخ رشد اقتصادی سه ماهه اول سال ۱۴۰۵

در ماه اوت با کاهش حدوداً ۳۹۹ هزار بشکه‌ای در روز، به حدود ۲/۱ میلیون بشکه در روز رسید. به این ترتیب تولید نفت کشور در ماه اوت نسبت به ماه قبل از آن حدود ۱۶/۱ درصد و در مقایسه با ماه مشابه سال ۲۰۲۵ حدود ۳۴/۹ درصد کاهش یافته است. افت تولید در این مقطع را نمی‌توان صرفاً به محدودیت ظرفیت تولید یا فرسودگی تجهیزات نسبت داد. کاهش شدید امکان صادرات و افزایش نفت انباشته‌شده در نفتکش‌ها و مخازن داخلی، به تدریج ضرورت تعدیل تولید در بالادست را افزایش داده است. به بیان دیگر، محدودیت ایجادشده در تابستان ۱۴۰۵ برخلاف تحریم‌های گذشته، تنها هزینه مبادله و انتقال نفت را افزایش نداده، بلکه از طریق محدود کردن فیزیکی خروج محموله‌ها، مستقیماً بر سطح تولید نفت اثر گذاشته است. کاهش حدود ۱/۱ میلیون بشکه‌ای تولید نفت ایران در اوت ۲۰۲۶ نسبت به اوت ۲۰۲۵ را می‌توان نشانه‌ای از انتقال محدودیت صادراتی به بخش تولید دانست. نمودار ۲ متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران را از ابتدای سال ۱۴۰۰ تا مرداد سال ۱۴۰۵ نشان می‌دهد.

کاهش عرضه نفت ایران در بازار چین در عین حال موجب تغییر قابل توجه شرایط قیمت‌گذاری برخی محموله‌ها شد. نفت ایران که در سال‌های گذشته معمولاً با تخفیف در اختیار پالایشگاه‌های مستقل چین قرار می‌گرفت، با محدود شدن عرضه از ماه اوت به این سو، حتی در برخی موارد حدود ۲ دلار بالاتر از قراردادهای آتی برنت پیشنهاد شد. بنابراین برخلاف دوره‌های معمول تحریم که ایران برای حفظ سهم بازار ناچار به افزایش تخفیف بود، کمبود فیزیکی محموله در این مقطع موجب کاهش تخفیف و حتی ایجاد حاشیه مثبت برای برخی محموله‌های در دسترس شده است. با این حال، با توجه به افت بسیار شدید حجم صادرات، افزایش قیمت اندک هر بشکه نمی‌تواند کاهش درآمد حاصل از افت مقدار فروش را جبران کند.

انتشار رسمی آمار تولید نفت کشور تقریباً از اوایل دور جدید تحریم‌ها در سال ۱۳۹۷ مختل شده و بهترین آمار در دسترس در این زمینه مربوط به گزارش‌های ماهانه اوپک است که اطلاعات تولید را از منابع ثانویه دریافت می‌کند. بر اساس آخرین گزارش‌های منتشرشده، متوسط تولید نفت خام ایران که در ماه‌های ژوئن و ژوئیه ۲۰۲۶ حدود ۲/۵ میلیون بشکه در روز بود،

نمودار ۲. متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران

مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، آمار تولید بر اساس منابع ثانویه
یادداشت: داده‌های موجود در گزارش اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در اینجا به طور تقریبی با ماه‌های شمسی جایگزین شده است.

پس از توافق ماه ژوئن صورت گرفت. با این حال، از میانه ماه ژوئیه و همزمان با تشدید مجدد محدودیت‌های دریایی، نگرانی‌های مربوط به عرضه بار دیگر بر بازار نفت سایه افکندند. این شرایط در ماه سپتامبر نیز ادامه یافتند و در پایان این ماه، قرارداد آتی نوامبر نفت برنت در سطح ۱۰۳/۵ دلار در هر بشکه تسویه شد، در حالی که قرارداد فعال‌تر دسامبر در محدوده ۹۸/۰ دلار قرار داشت.^۷ افزایش هزینه حمل‌ونقل و بیمه نفتکش‌ها و تداوم نااطمینانی درباره عبور کشتی‌ها از تنگه هرمز نیز موجب شد با وجود بهبود مجدد صادرات برخی کشورهای منطقه، قیمت نفت همچنان در سطوح نسبتاً بالایی باقی بماند.

تحولات قیمت نفت در تابستان ۱۴۰۵ نیز تحت تأثیر نوسان شدید ریسک‌های ژئوپلیتیکی قرار داشت. بر اساس گزارش‌های اوپک، متوسط قیمت نفت خام سنگین ایران که در ماه ژوئن ۲۰۲۶ به حدود ۹۰/۸ دلار در هر بشکه رسیده بود، در ماه ژوئیه با کاهش قابل توجه به ۸۲/۱ دلار و در ماه اوت به ۸۱/۳ دلار در هر بشکه رسید. با وجود این کاهش نسبت به ماه ژوئن، قیمت نفت سنگین ایران در ماه‌های ژوئیه و اوت به ترتیب حدود ۱۵/۹ درصد و ۱۷/۴ درصد بیشتر از ماه‌های مشابه سال ۲۰۲۵ بود. کاهش قیمت نفت در ابتدای تابستان عمدتاً تحت تأثیر کاهش موقت تنش‌های منطقه‌ای و بهبود نسبی جریان صادرات نفت

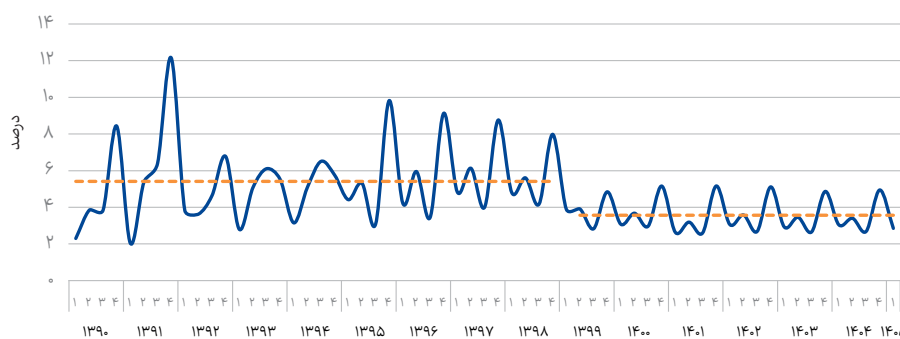
7. Reuters, "Oil prices rise by about 1\$/bbl on stalled US-Iran talks and tight fuel markets", September 3, 2026

۲-۲. مسکن

بخش ساختمان از محصول ناخالص داخلی در دوره اخیر به طور متوسط حدود ۱/۸۵ واحد درصد کمتر از دوره پیش از سال ۱۳۹۹ بوده است. این کاهش نسبتاً پایدار می‌تواند بیانگر تضعیف جایگاه نسبی فعالیت‌های ساختمانی در اقتصاد کشور باشد، به ویژه آن که این تحول صرفاً به نوسانات یک یا دو فصل محدود نبوده و در طول سال‌های اخیر دوام داشته است.

همان گونه که در نمودار ۳ مشاهده می‌شود، سهم ارزش افزوده بخش ساختمان از محصول ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری طی سال‌های اخیر کاهش قابل توجهی داشته است. متوسط این نسبت از بهار ۱۳۹۰ تا زمستان ۱۳۹۸ معادل ۵/۴۱ درصد بوده، در حالی که متوسط آن در فاصله بهار ۱۳۹۹ تا بهار ۱۴۰۵ به ۳/۵۷ درصد کاهش یافته است. به این ترتیب، سهم

نمودار ۳. سهم ارزش افزوده بخش ساختمان از محصول ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری

مأخذ: مرکز آمار ایران

در ساخت‌وساز طی یک سال بیش از دو برابر شده است. همچنین تورم سالانه نهاده‌های ساختمانی، یعنی تغییر متوسط شاخص در چهار فصل منتهی به بهار ۱۴۰۵ نسبت به دوره مشابه سال قبل از آن به ۸۰٪ درصد رسیده که در مقایسه با رقم ۶۱/۸ درصدی فصل قبل، ۱۸/۲ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد. در میان گروه‌های اجرایی، بیشترین نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مربوط به گروه «چوب» با ۲۸/۹ درصد و کمترین آن مربوط به «کرایه ماشین‌آلات» با ۲۸/۳ درصد بوده است.

با وجود جهش قابل توجه قیمت نهاده‌های ساختمانی در بهار ۱۴۰۵، شواهد بازار از کاهش نسبی التهاب قیمت برخی مصالح در میانه تابستان حکایت دارند. به گزارش روزنامه دنیای اقتصاد^۸ و بر اساس بررسی‌های میدانی این روزنامه از بازار مصالح ساختمانی، رشد ماهانه قیمت مصالح عمدتاً تولید داخل در مرداد نسبت به تیر تقریباً متوقف شده و قیمت برخی نهاده‌های پرمصرف، از جمله آهن‌آلات و سیمان، نسبت به میانه بهار حدود ۵٪ تا ۱۰٪ درصد کاهش یافته است. با این حال، این کاهش محدود قیمت به معنای کاهش محسوس هزینه ساخت نبوده، به گونه‌ای که هزینه ساخت هر متر مربع ساختمان متعارف در تهران، بسته به کیفیت ساخت و مصالح مورد استفاده، در محدوده ۴۰ تا ۷۰ میلیون تومان برآورد شده و همچنان حدود ۸۰ تا ۹۰ درصد بیش از مدت مشابه سال قبل محسوب می‌شود.

آخرین آمار حساب‌های ملی مرکز آمار از تشدید ضعف فعالیت در این بخش از اقتصاد حکایت دارد. بر این اساس، ارزش افزوده واقعی بخش ساختمان در بهار ۱۴۰۵ نسبت به فصل مشابه سال قبل ۶/۴ درصد کاهش یافته، در حالی که رشد این بخش در بهار ۱۴۰۴ معادل مثبت ۰/۴ درصد و در مجموع سال ۱۴۰۴ حدود مثبت ۱/۴ درصد بوده است. بنابراین بخش ساختمان که در سال ۱۴۰۴ رشد محدودی را تجربه کرده بود، در ابتدای سال ۱۴۰۵ وارد دوره‌ای از انقباض شده است. همزمانی کاهش بلندمدت سهم بخش ساختمان از محصول ناخالص داخلی با رشد منفی ارزش افزوده واقعی این بخش در بهار ۱۴۰۵ نشان می‌دهد که رکود فعالیت‌های ساختمانی در سال جاری صرفاً ناشی از نوسانات کوتاه‌مدت مانند تحولات جنگ نبوده و نشانه‌هایی از تداوم ضعف سرمایه‌گذاری و تولید در این بخش را منعکس می‌کند.

یکی از عوامل مهم در تضعیف فعالیت‌های ساختمانی، افزایش شدید هزینه ساخت بوده است. آخرین اطلاعات منتشرشده مرکز آمار ایران از شاخص قیمت نهاده‌های ساختمان‌های مسکونی شهر تهران مربوط به فصل بهار ۱۴۰۵ است. بر اساس این آمار، شاخص قیمت نهاده‌های ساختمانی بر مبنای سال پایه ۱۴۰۲، در این فصل به ۳۳۶/۴ رسیده که نسبت به زمستان ۱۴۰۴ معادل ۲۰/۷ درصد و نسبت به فصل مشابه سال قبل ۱۰۶/۸ درصد افزایش داشته است. به این ترتیب، سطح قیمت نهاده‌های مورد استفاده

۸. روزنامه دنیای اقتصاد، «هزینه ساخت چه می‌شود؟»، ۲۹ مرداد ۱۴۰۵

بنابراین تحولات تابستان را بیش از آن که بتوان نشانه کاهش هزینه تولید مسکن دانست، باید به عنوان کاهش سرعت افزایش هزینه‌ها پس از جهش شدید ماه‌های قبل ارزیابی کرد. در کنار افزایش هزینه‌های ساخت، محدودیت تأمین مالی نیز همچنان یکی از موانع اصلی فعالیت سازندگان محسوب می‌شود. تا پیش از مردادماه سال جاری، سقف تسهیلات ساخت قابل پرداخت به سازندگان بخش خصوصی در شهر تهران در سال ۱۴۰۵ با رشد ۲۰ درصدی، از ۵ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۴ به ۶ میلیارد ریال در سال جاری افزایش یافته بود. این میزان افزایش در مقایسه با تورم نهاده‌های ساختمانی بسیار ناچیز بود. این مسأله سیاست‌گذار را بر آن داشت تا در اواخر مردادماه، سقف تسهیلات خرید و ساخت مسکن انفرادی در شهر تهران از محل اوراق گواهی حق تقدم را به ۱۰ میلیارد ریال افزایش دهد.

نکته قابل توجه این است که پس از تصویب قانون جهش تولید مسکن در سال ۱۴۰۰، سهم تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان از کل تسهیلات بانکی به ۲/۶ درصد در سال ۱۴۰۱ رشد کرد، اما پس از آن این روند نزولی بوده تا به حدود ۷/۲ درصد در سال ۱۴۰۴ تنزل یابد. حتی ارزش اسمی تسهیلات پرداختی به این بخش در سال ۱۴۰۴ حدود ۳/۰ درصد کمتر از سال قبل از آن بوده است.

در سمت تقاضا، بازار مسکن شهر تهران در سال ۱۴۰۵ همچنان با رکود معاملات و نوسان قیمت‌ها مواجه بوده است. با توجه به توقف انتشار منظم آمار معاملات مسکن شهر تهران توسط بانک مرکزی، برای بررسی تحولات قیمت می‌توان از شاخص «قیمت پیشنهادی» روزنامه دنیای اقتصاد و اطلاعات موجود از معاملات ثبت‌شده استفاده کرد. بر اساس گزارش دنیای اقتصاد^۹، متوسط قیمت پیشنهادی مسکن در اردیبهشت ۱۴۰۵ به ۱۹۹ میلیون تومان به ازای هر متر مربع رسید که نسبت به فروردین امسال ۲۷/۵ درصد افزایش داشت. در مقابل، متوسط قیمت قطعی معاملات در این ماه حدود ۱۵۷ میلیون تومان بود و فاصله میان قیمت پیشنهادی فروشندگان و قیمت قطعی به حدود ۲۷/۰ درصد رسید. حجم معاملات نیز در اردیبهشت کمتر از دو هزار واحد بود که از تداوم رکود تقاضای مصرفی حکایت داشت. به گزارش دنیای اقتصاد، تعطیلی یا اختلال برخی بازارهای دارایی در جریان جنگ، افزایش انتظارات تورمی و تمایل بخشی از دارندگان طلا و ارز به تبدیل دارایی خود به مسکن از جمله عوامل افزایش قیمت‌های پیشنهادی در این دوره بوده‌اند، اگرچه نمی‌توان از عوامل سمت عرضه و افزایش قابل توجه بهای تمام‌شده چشم‌پوشی کرد.

در خردادماه و همزمان با کاهش نسبی ریسک جنگ، از شدت افزایش قیمت‌ها کاسته شد. مطابق بررسی‌های دنیای اقتصاد^{۱۰}، متوسط قیمت پیشنهادی مسکن در تهران از ۱۹۹ میلیون تومان در اردیبهشت به ۲۰۴ میلیون تومان به ازای هر مترمربع در خرداد رسید که معادل رشد ماهانه حدوداً ۲/۵ درصدی است. در همین ماه حدود یک هزار و ۸۰۰ واحد مسکونی معامله شدند که نسبت به اردیبهشت حدود ۱۰ درصد کاهش داشت. تحولات روزانه بازار نیز حساسیت بالای قیمت مسکن به اخبار سیاسی را نشان می‌دهد، به گونه‌ای که با افزایش مجدد تنش‌ها در میانه خرداد، متوسط قیمت پیشنهادی موقتاً تا ۲۱۷ میلیون تومان به ازای هر مترمربع افزایش یافت و پس

از کاهش ریسک سیاسی بار دیگر بخشی از این افزایش تخلیه شد. بنابراین جنگ به رونق پایدار معاملات مسکن منجر نشده، بلکه از مسیر افزایش نااطمینانی و انتظارات تورمی بر رفتار فروشندگان و قیمت‌های پیشنهادی اثر گذاشته است.

در دو ماه ابتدایی تابستان، بازار مسکن تهران همچنان در وضعیت رکودی قرار داشت، هرچند در مردادماه نشانه‌هایی از افزایش محدود فعالیت معاملاتی مشاهده شد. بر اساس گزارش اقتصادنیوز^{۱۱}، حجم معاملات خرید مسکن در مرداد نسبت به تیر حدود ۳۰ درصد افزایش یافت که با وجود رشد قابل توجه ماهانه، همچنان فاصله قابل توجهی با سطوح متعارف معاملات در دوره‌های رونق دارد. همزمان، متوسط قیمت پیشنهادی آپارتمان در تهران در مرداد با رشد ۳/۲ درصدی نسبت به تیر به حدود ۲۱۰/۸ میلیون تومان به ازای هر متر مربع رسید. متوسط قیمت قطعی معاملات نیز حدود ۱۹۲ میلیون تومان در هر متر مربع گزارش شد. بنابراین، افزایش معاملات در مرداد را می‌توان نوعی بهبود محدود نسبت به رکود شدید ماه قبل دانست، اما سطح پایین تعداد معاملات نشان می‌داد که بازار همچنان از ضعف تقاضای مؤثر رنج می‌برد.

با این حال، در شهریورماه تحرک بازار افزایش یافت. بر اساس گزارش دنیای اقتصاد^{۱۲}، در این ماه حدود ۲ هزار و ۳۰۰ واحد مسکونی در شهر تهران معامله شدند که بالاترین حجم ماهانه معاملات از ابتدای سال ۱۴۰۵ محسوب می‌شود و نسبت به مرداد ۷۶/۰ درصد افزایش نشان می‌دهد. افزایش نسبی معاملات در شهریور با رشد قیمت‌ها همراه شد و شاخص قیمت پیشنهادی فروشندگان با افزایش ۵/۳ درصدی نسبت به ماه قبل به ۲۲۲ میلیون تومان به ازای هر متر مربع رسید. این رقم نسبت به شهریور سال قبل افزایش ۱۱۷/۶ درصدی را نشان می‌دهد.

در بازار اجاره، رشد اجاره‌بها در تابستان ۱۴۰۵ به طور محسوسی کمتر از تورم عمومی اقتصاد بوده است. بر اساس داده‌های مرکز آمار ایران، در مردادماه تورم ماهانه اجاره مسکن ۲/۵ درصد، تورم نقطه‌به‌نقطه ۳۷/۸ درصد و تورم سالانه ۳۲/۳ درصد بوده است. در شهریورماه، سرعت رشد اجاره‌اندکی افزایش یافت و تورم ماهانه به ۳/۶ درصد، تورم نقطه‌به‌نقطه به ۳۲/۸ درصد و تورم سالانه به ۳۲/۲ درصد رسید. این در حالی است که تورم نقطه‌به‌نقطه کل مصرف‌کننده در مرداد و شهریور به ترتیب ۸۹/۰ درصد و ۸۹/۸ درصد و تورم سالانه کل نیز به ترتیب ۶۹/۹ درصد و ۷۳/۶ درصد بوده است. بنابراین، رشد اجاره‌بها در پایان تابستان فاصله قابل توجهی با افزایش سطح عمومی قیمت‌ها داشته است. بخشی از این تفاوت را می‌توان به ماهیت قراردادهای عمده‌تأیک‌ساله اجاره و انتقال تدریجی شوک‌های تورمی به این بازار نسبت داد. از این رو پایین‌تر بودن رشد اجاره‌بها لزوماً به معنای کاهش فشار هزینه مسکن بر خانوارهای مستأجر نیست.

در عین حال، شواهد بازار تهران نشان می‌دهد که سرعت افزایش اجاره‌بها در ماه پایانی تابستان بیشتر شده است. بر اساس شاخص اجاره مسکن روزنامه دنیای اقتصاد^{۱۳}، متوسط اجاره‌بهای پیشنهادی در تهران به ازای هر متر مربع در شهریورماه رشد ۵/۴ درصدی نسبت به مرداد داشت و نسبت به شهریور سال قبل ۴۲/۰ درصد افزایش یافت. متوسط اجاره‌بهای قطعی به ازای هر متر مربع نیز در همین دوره رشد ماهانه ۴/۰ درصدی راتجربه کرد.

۹. روزنامه دنیای اقتصاد، «قیمت مسکن روی گسل انتظارات»، ۳ خرداد ۱۴۰۵

۱۰. روزنامه دنیای اقتصاد، «چرا تب بازار مسکن در خرداد فروکش کرد؟»، ۸ تیر ۱۴۰۵

۱۱. اقتصاد نیوز، «احیای معاملات آپارتمان در مرداد/ رشد خفیف قیمت‌ها رقم خورد/ میانگین «قیمت قطعی» هر مترمربع واحد مسکونی در تهران چقدر شد؟»، ۳ شهریور ۱۴۰۵

۱۲. روزنامه دنیای اقتصاد، «ماه جبرانی بازار مسکن»، ۲ مهر ۱۴۰۵

۱۳. روزنامه دنیای اقتصاد، «چهار نشانه چرخش بازار اجاره»، ۹ مهر ۱۴۰۵

۳. بازار نیروی کار

بر اساس جدیدترین گزارش فصلی مرکز آمار ایران از بازار نیروی کار، در بهار ۱۴۰۵ نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به ترتیب با افزایش ۱/۸ واحد درصدی و ۱/۵ واحد درصدی نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۴ و فصل زمستان سال ۱۴۰۴، به ۹/۱ درصد رسیده است. همزمان، نرخ مشارکت اقتصادی از ۴۱/۲ درصد در بهار ۱۴۰۴ به ۴۰/۷ درصد در بهار ۱۴۰۵ کاهش یافته است که از ناامیدی بخشی از نیروی کار از یافتن شغل یا افزایش بازنشستگی حکایت دارد. علاوه بر این، سهم اشتغال ناقص (کار کمتر از ۴۴ ساعت در هفته) رقم ۸/۵ درصد را در این فصل ثبت کرده که نسبت به فصل مشابه سال گذشته از افزایش قابل توجه ۱/۹ واحد درصدی حکایت دارد.

مردان و زنان تحصیل کرده به ترتیب برابر ۸/۳ درصد و ۱۸/۸ درصد بوده که نسبت به بهار سال ۱۴۰۴، هر دو با افزایش ۱/۲ واحد درصدی همراه شده‌اند. از کل بیکاران کشور در این دوره، حدود ۳۵/۶ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی بوده‌اند که این نسبت در مقایسه با بهار سال ۱۴۰۴ کاهش ۴/۴ واحد درصدی داشته است. همچنین از ۸۷۶/۹ هزار نفر دارای تحصیلات عالی بیکار در فصل بهار ۱۴۰۵، ۴۹/۰ درصد را مردان و ۵۱/۰ درصد را زنان تشکیل می‌دهند.

در این فصل نسبت به فصل مشابه سال قبل، در مجموع ۸۲۸/۰ هزار نفر به جمعیت در سن کار کشور افزوده شده که سهم مردان و زنان از این مقدار به ترتیب ۴۸/۸ درصد (۴۰۴/۰ هزار نفر) و ۵۱/۲ درصد (۴۲۴/۰ هزار نفر) بوده است. اما در همین مدت تنها ۳۲/۱ هزار نفر به جمعیت فعال اضافه شده است که این مهم به کاهش حدود ۱/۲ درصدی (معادل ۵۷/۶ هزار نفر) جمعیت فعال زنان نسبت به بهار ۱۴۰۴ برمی‌گردد. در مقابل و در همین مدت، حدود ۸۹/۷ هزار نفر به جمعیت فعال مردان اضافه شده است. بر این اساس، از کل جمعیت در سن کار کشور در فصل بهار ۱۴۰۵، معادل ۴۰/۷ درصد فعال بوده‌اند که در مقایسه با فصل مشابه سال ۱۴۰۴ از کاهش ۰/۵ واحد درصدی نرخ مشارکت حکایت دارد. این نرخ پایین عمدتاً از جانب جمعیت بانوان کشور ایجاد شده است، به طوری که از جمعیت ۳۳/۴ میلیون نفری زنان ۱۵ ساله و بیشتر در ایران، تنها ۴/۶ میلیون نفر قابلیت و تمایل به انجام کار داشته‌اند. به عبارت دیگر نرخ مشارکت اقتصادی بانوان در فصل بهار ۱۴۰۵ تنها ۱۳/۷ درصد بوده و از همین جمعیت اندک ۴/۶ میلیون نفری زنان مایل به کار نیز صرفاً حدود ۳/۸ میلیون نفر موفق به پیدا کردن شغل شده‌اند.

از حدود ۲۴/۷ میلیون نفر شاغل در بهار ۱۴۰۵، ۵۳/۸ درصد از آنها در بخش خدمات، ۳۱/۰ درصد در بخش صنعت و مابقی (۱۵/۱ درصد) در بخش کشاورزی مشغول بوده‌اند. اشتغال بخش صنعت در این مدت نسبت به بهار ۱۴۰۴ با کاهش حدود ۶۲۹ هزار نفری روبه‌رو شده است، در حالی که در بخش‌های خدمات و کشاورزی در مجموع حدود ۱۸۱ هزار شغل اضافه شده است. بدین ترتیب، سهم بخش صنعت از اشتغال در بهار ۱۴۰۵ با کاهش ۲/۰ واحد درصدی نسبت به بهار ۱۴۰۴ همراه شده است. این در حالی است که سهم بخش‌های خدمات و کشاورزی در این مدت به ترتیب ۱/۴ واحد درصد و ۰/۶ واحد درصد افزایش یافته است.

عمده شاخص‌های بازار کار مثل نسبت اشتغال (نسبت تعداد افراد شاغل به کل جمعیت در سن کار) و نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش عالی، در طول این دوره نسبت به دوره مشابه سال قبل وضعیت نامناسب‌تری داشته‌اند. بررسی همزمان این شاخص‌ها تصویری به مراتب نگران‌کننده‌تر از افزایش صرف نرخ بیکاری ترسیم می‌کند. در واقع، آنچه در بهار ۱۴۰۵ در بازار کار ایران رخ داده را می‌توان نوعی انقباض همزمان در کمیت و کیفیت اشتغال دانست - وضعیتی که در آن از یک سو تعداد فرصت‌های شغلی کاهش یافته و از سوی دیگر، بخشی از مشاغل باقی‌مانده نیز از نظر ساعات کار و پایداری تضعیف شده‌اند. بدین ترتیب، در بهار ۱۴۰۵، افزایش نااطمینانی‌های اقتصادی، اختلال در زنجیره تأمین، محدود شدن تجارت و حمل‌ونقل و به تعویق افتادن سرمایه‌گذاری - عمدتاً ناشی از جنگ و شرایط سیاسی - نه تنها در افزایش محسوس نرخ بیکاری نمایان شده، بلکه در کاهش حضور نیروی کار در بازار و نیز افت ظرفیت اشتغال در اقتصاد ایران منعکس شده‌اند.

در بهار ۱۴۰۵ نرخ بیکاری برای مردان ۷/۵ درصد و برای زنان ۱۶/۷ درصد گزارش شده است. به این ترتیب نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۴، نرخ بیکاری برای مردان و زنان، به ترتیب، با افزایش ۱/۵ واحد درصدی و ۳/۰ واحد درصدی مواجه شده است. در واقع در این مدت حدود ۴۵۰/۳ هزار نفر از جمعیت شاغل کشور کاسته شده که ۲۶۳/۰ هزار نفر از آنها مرد و ۱۸۷/۳ هزار نفر از آنها زن بوده‌اند. به این ترتیب نسبت اشتغال در میان مردان در سن کار با افت ۱/۶ واحد درصدی نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۴، به ۶۲/۷ درصد رسیده است. همچنین این نسبت در میان زنان در سن کار با کاهش ۰/۷ واحد درصدی نسبت به بهار ۱۴۰۴، به ۱۱/۴ درصد رسیده است. در مجموع نسبت اشتغال با کاهش ۱/۲ واحد درصدی نسبت به بهار ۱۴۰۴ به ۳۷/۰ درصد فرو افتاده است.

از مجموع ۲/۵ میلیون نفر بیکار کشور در بهار ۱۴۰۵، معادل ۱/۶ میلیون نفر جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله بوده‌اند و نرخ بیکاری برای این بازه سنی ۱۷/۵ درصد محاسبه شده است که نسبت به بهار ۱۴۰۴، افزایش قابل توجه ۳/۰ واحد درصدی را نشان می‌دهد. همچنین حدود ۸۷۶/۹ هزار نفر دارای تحصیلات عالی در این فصل بیکار بوده‌اند که بیانگر نرخ بیکاری ۱۱/۶ درصدی برای این گروه است. این نرخ برای

رشد داشته است. این افزایش را می‌توان نشانه‌ای از اثر اختلالات ناشی از جنگ بر بازار کار دانست، به گونه‌ای که بخشی از تعدیل بازار کار، به جای کاهش مستقیم تعداد شاغلان، از مسیر کاهش ساعات کار و گسترش اشتغال ناقص صورت پذیرفته است. جدول ۳ برخی شاخص‌های مهم بازار کار کشور را در بهار ۱۴۰۵ با فصل مشابه سال ۱۴۰۴ مقایسه می‌کند.

همچنین اشتغال بخشی از جمعیت به اصطلاح ناقص بوده، به این معنی که به دلایل اقتصادی نظیر افت تولید یا مانند آن، کمتر از ۴۴ ساعت در هفته کار کرده‌اند، در حالی که خواهان و آماده انجام کار بیشتر بوده‌اند. در بهار ۱۴۰۵ حدود ۲/۱ میلیون نفر معادل ۸/۵ درصد از جمعیت شاغل، دارای اشتغال ناقص بوده‌اند که ۱/۹ واحد درصد نسبت به بهار ۱۴۰۴

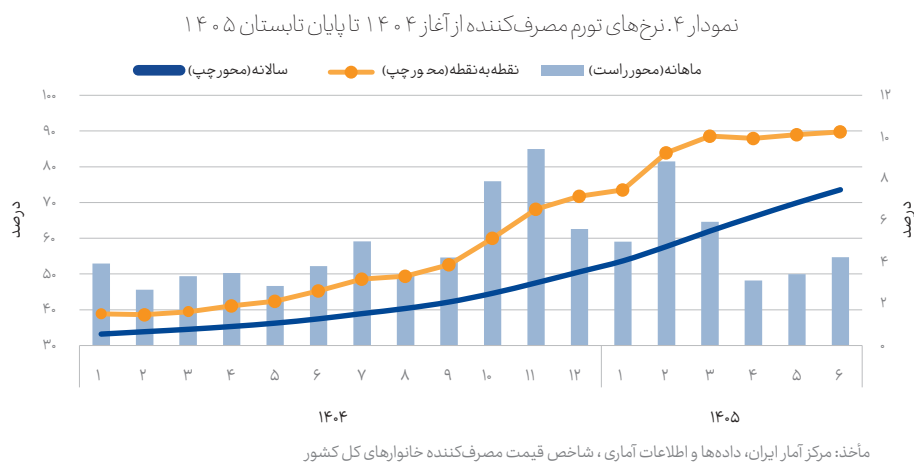
جدول ۳. شاخص‌های اصلی بازار کار ایران به تفکیک جنسیت برای جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

بهار ۱۴۰۵			بهار ۱۴۰۴			
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	
۱۳/۷	۶۷/۸	۴۰/۷	۱۴/۰	۶۸/۴	۴۱/۲	نرخ (درصد)
۴/۶	۲۲/۶	۲۷/۱	۴/۶	۲۲/۵	۲۷/۱	تعداد (میلیون نفر)
۱۱/۴	۶۲/۷	۳۷/۰	۱۲/۱	۶۴/۳	۳۸/۲	نسبت (درصد)
۳/۸	۲۰/۹	۲۴/۷	۴/۰	۲۱/۱	۲۵/۱	تعداد (میلیون نفر)
۱۶/۷	۷/۵	۹/۱	۱۳/۷	۶/۰	۷/۳	نرخ (درصد)
۰/۸	۱/۷	۲/۵	۰/۶	۱/۳	۲/۰	تعداد (میلیون نفر)
۲۸/۶	۱۴/۶	۱۷/۵	۲۳/۹	۱۲/۱	۱۴/۵	نرخ (درصد)
۰/۵	۱/۰	۱/۶	۰/۵	۰/۹	۱/۳	تعداد (میلیون نفر)
۱۸/۸	۸/۳	۱۱/۶	۱۷/۶	۷/۱	۱۰/۴	نرخ (درصد)
۰/۴	۰/۴	۰/۹	۰/۴	۰/۴	۰/۸	تعداد (میلیون نفر)
۵/۲	۹/۱	۸/۵	۳/۹	۷/۱	۶/۶	سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی (درصد)
۳۳/۴	۳۳/۳	۶۶/۷	۳۳/۰	۳۲/۹	۶۵/۸	جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر (میلیون نفر)

مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در بهار ۱۴۰۵

۴. قیمت‌ها و تورم

بر اساس آخرین گزارش مرکز آمار ایران، روند رو به رشد نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده در بهار ۱۴۰۵ به فصل تابستان هم تسری یافت. این نرخ که در فروردین امسال به ۵۳/۷ درصد رسیده بود، در نهایت فصل تابستان را با ۷۳/۶ درصد به پایان رساند. نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده در پایان تابستان ۱۴۰۵ نسبت به پایان بهار ۱۶/۶ واحد درصد افزایش یافت که رقم قابل توجهی است. با این حال، روند افزایشی نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده که در بهار ۱۴۰۵ شتاب گرفته بود، در تابستان امسال متوقف شد و این نرخ روند نسبتاً باثباتی را طی کرد و از ۸۷/۹ درصد در تیرماه به ۸۹/۸ درصد در شهریورماه رسید. آمار شاخص قیمت مصرف‌کننده از سوی بانک مرکزی نیز تا پایان تابستان امسال را پوشش داده و به رغم تفاوت با ارقام گزارش‌شده از سوی مرکز آمار، روند مشابهی را به تصویر می‌کشد. نمودار ۴ نرخ‌های تورم مصرف‌کننده را از آغاز سال ۱۴۰۴ تا پایان تابستان ۱۴۰۵ بر مبنای گزارش‌های مرکز آمار ایران نشان می‌دهد.

ارز با نرخ ترجیحی برای واردات کالاهای اساسی، تحولات متغیرهای پولی به ویژه افزایش سیالیت نقدینگی، افزایش هزینه‌های مبادلاتی در نتیجه ادامه محاصره دریایی ایران از سوی آمریکا و محدودیت شدید در جریان تجارت نسبت داد. تحولات رشد ماهانه نقدینگی به عنوان یکی از مهمترین متغیرهای پولی نشان می‌دهد که از ابتدای سال ۱۴۰۳ به این سو، این متغیر روندی افزایشی را تجربه کرده است. البته آمار رسمی متغیرهای عمده پولی در نیمه نخست امسال در دسترس نیست، اما از تغییرات مانده سپرده‌ها و تسهیلات سیستم بانکی در چهار ماهه اول امسال می‌توان استنباط کرد که در ماه‌های آغازین امسال احتمالاً نرخ رشد ماهانه نقدینگی باز هم افزایش یافته است. به بیان دقیق‌تر، شرایط خاص اقتصادی کشور و همچنین نااطمینانی‌های ناشی از تنش‌های میان ایران و غرب، سیاست‌گذار پولی را بر آن داشته تا برای حمایت از تولید داخلی، دست نظام بانکی را برای خلق اعتبار باز بگذارد. البته در واکنش به افزایش شتاب رشد نرخ تورم مصرف‌کننده، بانک مرکزی از اردیبهشت امسال به بعد برخی اقدامات انقباضی پولی را در دستور کار قرار داد^{۱۴} و کاهش سرعت رشد نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده در تابستان امسال را می‌توان تا حدی نتیجه این اقدامات دانست.

در صورت ادامه روند باثبات نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه، از سرعت رشد نرخ تورم سالانه در ماه‌های آینده کاسته خواهد شد تا دو نرخ مذکور همگرا شوند. نرخ تورم ماهانه در تابستان امسال سطوح کمتری را نسبت به فصل بهار تجربه کرد و در سه ماه متوالی این فصل به ترتیب به ۳/۱ درصد، ۳/۴ درصد و ۴/۲ درصد رسید.

به موازات، آمار بانک مرکزی نشان می‌دهد که روند افزایشی نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده به تابستان ۱۴۰۵ نیز تسری یافته و در ۳ ماه متوالی این فصل به ترتیب ارقام ۱/۴ درصد، ۶۵/۱ درصد و ۶۸/۴ درصد برای این متغیر به ثبت رسیده‌اند. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده در گزارش این نهاد پولی در تیر ۱۴۰۵ به ۸۴/۰ درصد، در مرداد به ۸۴/۴ درصد و در شهریور به ۸۳/۸ درصد رسیده است. در مجموع، نرخ‌های تورم سالانه و نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده اعلام‌شده از سوی بانک مرکزی اندکی از نرخ‌های متناظر در گزارش مرکز آمار ایران کمترند. بر اساس گزارش بانک مرکزی، بیشترین نرخ تورم ماهانه در تابستان ۱۴۰۵ مربوط به شهریورماه با ۳/۹ درصد است.

افزایش نرخ‌های تورم مصرف‌کننده در سال ۱۴۰۵ را می‌توان به اثر یکسان‌سازی نرخ ارز از نیمه دوم دی ۱۴۰۴ و در پی آن حذف تخصیص

۱۴. برای مطالعه بیشتر در این زمینه به فصل بازار پول مراجعه کنید.

بررسی نرخ تورم مصرف‌کننده به تفکیک گروه‌های دوازده‌گانه سبد کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کل کشور در گزارش مرکز آمار ایران نشان می‌دهد که در شهریور ۱۴۰۵، گروه «دخانیات» بیشترین نرخ‌های تورم نقطه‌به‌نقطه و سالانه را با به ترتیب ۱۶۲/۷ درصد و ۱۲۴/۸ درصد تجربه کرده است. از سوی دیگر در مدت مشابه کمترین نرخ‌های تورم نقطه‌به‌نقطه و سالانه به ترتیب با ۳۷/۹ درصد و ۳۵/۹ درصد مربوط به «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها» بوده است. در پایان تابستان ۱۴۰۵، گروه «ارتباطات» با ۱۴/۷ درصد و گروه «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» با ۲/۳ درصد به ترتیب بیشترین و کمترین تغییرات ماهانه قیمت را تجربه کرده‌اند. به عبارت دیگر در این دوره با وجود استمرار نرخ تورم و رشد سطح عمومی قیمت‌ها، قیمت‌های نسبی نیز دچار تغییر شده‌اند و گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها که از زمستان سال قبل طلایه‌دار افزایش قیمت‌ها بود، اکنون جای خود را به سایر اقلام سبد مصرفی

داده است. این در حالی است که نرخ‌های تورم نقطه‌به‌نقطه در این گروه همچنان در سطوح بالایی قرار داشته و با توجه به ضریب اهمیت بالای این گروه در سبد مصرف‌کننده، همچنان عامل مهمی در تشدید فشار معیشتی بر اقشار مختلف جامعه - به ویژه اقشار کم‌درآمد - محسوب می‌شود.

برخلاف مرکز آمار ایران، در گزارش بانک مرکزی تنها به نرخ‌های تورم ماهانه گروه‌های دوازده‌گانه سبد کالاها و خدمات مصرفی اشاره شده و بر اساس آن در شهریور ۱۴۰۵، بیشترین نرخ تورم ماهانه با ۱۸/۶ درصد مربوط به گروه «ارتباطات» و کمترین آن با ۱/۳ درصد مربوط به گروه «دخانیات» بوده است. جدول ۴ نرخ‌های تورم به تفکیک گروه‌های دوازده‌گانه سبد کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کل کشور را بر اساس گزارش مرکز آمار ایران به ترتیب ضریب اهمیت هر یک از آنها از بیشترین به کمترین در شهریور ۱۴۰۵ نشان می‌دهد.

جدول ۴. نرخ تورم سبد کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای کشور در شهریور ۱۴۰۵ بر مبنای سال پایه ۱۴۰۰ (درصد)

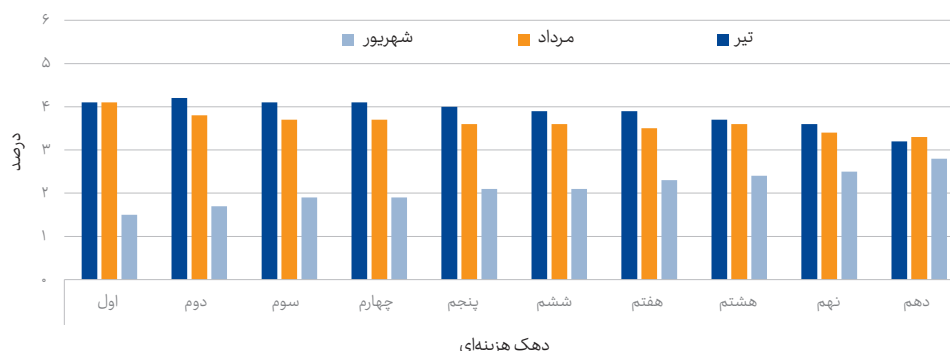
شاخص کل	گروه	نرخ تورم		
		ضریب اهمیت	ماهانه	نقطه‌به‌نقطه
		۱۰۰/۰۰	۴/۲	۸۹/۸
	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	۳۶/۱۱	۳/۶	۳۷/۹
	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها	۲۸/۸۲	۲/۳	۱۲۱/۱
	حمل و نقل	۸/۹۳	۷/۹	۱۱۵/۲
	بهداشت و درمان	۶/۶۸	۵/۲	۹۳/۸
	پوشاک و کفش	۴/۵۲	۶/۳	۹۶/۹
	کالاها و خدمات متفرقه	۴/۴۲	۸/۵	۱۰۴/۹
	مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها	۴/۴۰	۶/۰	۱۲۴/۶
	ارتباطات	۲/۴۱	۱۴/۷	۱۲۲/۷
	هتل و رستوران	۱/۳۵	۵/۶	۱۱۲/۶
	آموزش	۰/۸۸	۶/۳	۴۹/۷
	تفریح و فرهنگ	۰/۸۷	۹/۶	۱۰۷/۸
	دخانیات	۰/۶۲	۳/۳	۱۶۲/۷
				۱۲۴/۸

مأخذ: مرکز آمار ایران، داده‌ها و اطلاعات آماری، شاخص‌های قیمت، شهریور ۱۴۰۵

گزارش مرکز آمار ایران از شاخص قیمت مصرف‌کننده به تفکیک دهک‌های هزینه‌ای نشان می‌دهد که در ۲ ماه اول تابستان امسال بیشترین نرخ‌های تورم ماهانه مصرف‌کننده در «خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات» مربوط به

دهک‌های پایین اما در شهریور ۱۴۰۵ متعلق به دهک‌های بالای هزینه‌ای بوده است. نمودار ۵ نرخ تورم ماهانه گروه تلفیقی «خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات» را به تفکیک دهک‌های هزینه‌ای در تابستان ۱۴۰۵ نشان می‌دهد.

نمودار ۵. نرخ تورم ماهانه خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات در تابستان ۱۴۰۵ بر مبنای سال پایه ۱۴۰۰

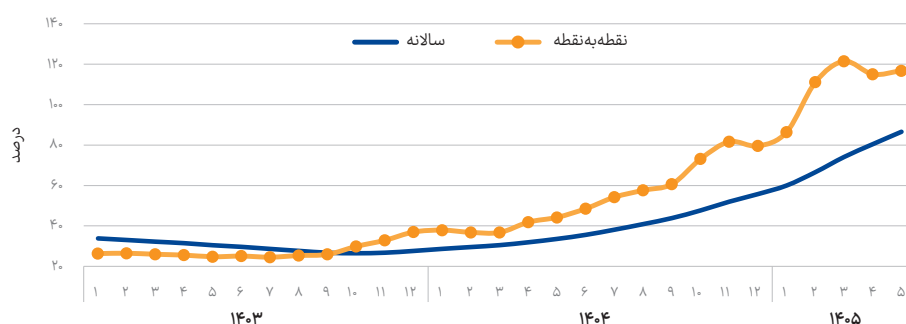

مأخذ: مرکز آمار ایران، داده‌ها و اطلاعات آماری، شاخص‌های قیمت، تیر، مرداد و شهریور ۱۴۰۵

در پیش گرفت تا به اوج ۸۱/۶ درصد در بهمن ۱۴۰۴ برسد. این نرخ پس از کاهشی اندک در اسفند ۱۴۰۴، باز هم روندی افزایشی داشت و در نهایت در مرداد امسال به ۱۱۶/۸ درصد رسید. گزارش مرکز آمار نیز حاکی از افزایش نرخ تورم سالانه تولیدکننده به ۶۷/۵ درصد در سال منتهی به پایان بهار ۱۴۰۵ است. شایان ذکر است که نرخ‌های تورم تولیدکننده مرکز آمار ایران به رغم تفاوت مقداری با اعداد اعلامی بانک مرکزی، دارای روند تغییرات مشابهی با گزارش آن نهاد پولی‌اند. نمودار ۶ روند تحولات نرخ‌های تورم سالانه و نقطه به نقطه تولیدکننده را از ابتدای سال ۱۴۰۳ تا پایان مرداد ۱۴۰۵ بر اساس داده‌های بانک مرکزی ایران به تصویر می‌کشد.

آخرین گزارش مرکز آمار ایران از شاخص قیمت تولیدکننده با تواتر فصلی و مربوط به بهار ۱۴۰۵ و آخرین آمار بانک مرکزی از این شاخص با تواتر ماهانه و مربوط به مرداد ۱۴۰۵ (هر دو بر مبنای سال پایه ۱۴۰۰) است. بر اساس آمار بانک مرکزی، نرخ تورم سالانه تولیدکننده، به عنوان متغیر پیشران نرخ تورم مصرف‌کننده، از بهمن ۱۴۰۳ به این سو روندی افزایشی داشته است. این نرخ از ۲۸/۶ درصد در فروردین ۱۴۰۴ به ۵۵/۸ درصد در ماه پایانی آن سال افزایش یافت و البته در همین نقطه متوقف نماند تا در مرداد ۱۴۰۵ به ۸۶/۶ درصد برسد. نرخ تورم نقطه به نقطه تولیدکننده نیز پس از یک دوره کاهش در بهار ۱۴۰۴، از تیرماه آن سال روندی فزاینده

نمودار ۶. نرخ‌های تورم تولیدکننده از ابتدای ۱۴۰۳ تا پایان مرداد ۱۴۰۵ بر مبنای سال پایه ۱۴۰۰

مأخذ: بانک مرکزی ایران، آمارهای اقتصادی، شاخص‌های قیمت، شاخص قیمت تولیدکننده

۵. تراز پرداخت‌ها

در زمان تهیه این گزارش، آخرین جزییات در دسترس از تراز پرداخت‌ها که توسط بانک مرکزی ایران منتشر می‌شود، مربوط به سال ۱۴۰۴ بوده و بنابراین داده رسمی برای سال ۱۴۰۵ در دسترس نیست. همچنین داده‌های تجارت گمرکی کشور که توسط گمرک جمهوری اسلامی ایران منتشر می‌شوند، از دی ماه سال ۱۴۰۴ به این سو به‌روزرسانی نشده‌اند. لذا در این بخش، از گزارش خبرگزاری‌ها و مؤسسات تخصصی، برآورد مؤسسات بین‌المللی، داده‌های شرکای تجاری و سایر منابع غیررسمی استفاده شده است.

محدود نشده، بلکه ترکیب اقلام وارداتی نیز احتمالاً به سمت کالاهای ارزان‌تر تغییر کرده است.

بخش قابل توجهی از ساختار واردات اقتصاد ایران (حدود ۸۰ درصد) را کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای مورد استفاده در فرآیند تولید تشکیل می‌دهند. بنابراین کاهش ۲۵٪ درصدی ارزش واردات در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۵ را نمی‌توان صرفاً محدود به کاهش ورود کالاهای نهایی مصرفی دانست، بلکه این افت می‌تواند ناشی از کاهش واردات مواد اولیه، قطعات، تجهیزات، ماشین‌آلات و سایر کالاهای مورد نیاز بنگاه‌ها و صنایع باشد که در نهایت می‌تواند به کاهش رشد اقتصادی در فصل‌های آتی منجر شود.

البته بخشی از افت ارزش واردات نیز مربوط به افت واردات طلا است. به دلیل محدودیت‌های تحریم دلاری، در سال‌های گذشته واردات طلا به عنوان جایگزینی برای دریافت منابع ارزی حاصل از صادرات در دستور کار قرار گرفته بود که در سال ۱۴۰۵ این روند تا حد زیادی متوقف شده است. بنا بر گزارش خبرگزاری تسنیم^{۱۴}، واردات طلا از ۱۳ تن (معادل یک میلیارد و ۲۵۶ میلیون دلار) در پنج ماهه نخست سال گذشته به یک تن (معادل ۹۷ میلیون دلار) در پنج ماهه نخست سال جاری رسیده است که به لحاظ وزنی و ارزشی، از افت ۹۲/۳ درصدی حکایت دارد.

با وجود کاهش ۲۵٪ درصدی ارزش کل واردات در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۵، ارزش واردات خودرو در این دوره حدود ۶۵٪ درصد افزایش یافته است. این در حالی است که مقامات بانک مرکزی اذعان کرده‌اند که خودرو در اولویت تخصیص ارز برای واردات قرار ندارد.

کاهش تجارت خارجی ایران از داده‌های برخی از مهمترین شرکای تجاری کشور نیز قابل استنباط است. طبق پایگاه رسمی وزارت بازرگانی چین و داده‌های گمرکی این کشور، مجموع تجارت کالایی ثبت‌شده چین و ایران در هشت ماهه نخست سال ۲۰۲۶ تقریباً ۳۰٪ میلیارد دلار بوده است که نسبت به مدت مشابه سال قبل از افت ۵۶/۲ درصدی حکایت دارد. در این دوره صادرات کالایی چین به ایران حدود ۲/۲ میلیارد دلار بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل کاهش ۵۱/۱ درصدی را نشان می‌دهد. همچنین واردات کالایی چین از ایران با کاهش ۶۶/۶ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل معادل ۷۴۶ میلیون دلار در هشت ماهه نخست سال ۲۰۲۶ ثبت شده است. باید توجه داشت که این آمار، صادرات نفتی ایران را در بر نمی‌گیرد و بنابراین بیشتر منعکس‌کننده وضعیت تجارت غیرنفتی دو کشور است.

صندوق بین‌المللی پول در گزارش چشم‌انداز اقتصاد جهانی آوریل ۲۰۲۶، چشم‌انداز حساب جاری ایران در سال ۲۰۲۶ را به طور محسوسی ضعیف ارزیابی کرده است. بر اساس داده‌های منتشرشده این نهاد، حساب جاری ایران در سال ۲۰۲۶ با کسری حدود ۱/۸ درصد تولید ناخالص داخلی (۵/۴ میلیارد دلار) مواجه خواهد شد. این در حالی است که صندوق بین‌المللی پول در اکتبر ۲۰۲۵، مازاد حساب جاری ایران در سال ۲۰۲۶ را معادل ۲/۰ درصد تولید ناخالص داخلی پیش‌بینی کرده بود. همین نهاد در گزارش منطقه‌ای آوریل ۲۰۲۶ خود تصریح کرده است که اثر منفی اختلال در تجارت و تولید ناشی از جنگ و محدودیت‌های ایجادشده در تنگه هرمز برای ایران بیش از اثر مثبت افزایش قیمت جهانی نفت بوده و همین مسأله به بازنگری نزولی در چشم‌انداز حساب جاری کشور منجر شده است. باید توجه داشت که سناریوی پایه این گزارش بر محدود بودن مدت جنگ و عادی شدن نسبی تجارت و فعالیت‌های اقتصادی تا میانه سال ۲۰۲۶ استوار بوده است. از این رو تداوم محدودیت‌های تجاری، اختلال در صادرات نفت و استمرار نااطمینانی در ماه‌های بعد می‌تواند به معنای تحقق شرایطی ضعیف‌تر از برآورد اولیه صندوق بین‌المللی پول باشد.

مهمترین کانال اثرگذاری جنگ و محاصره دریایی بر حساب جاری و تراز پرداخت‌های ایران، کاهش صادرات نفت و متعاقب آن محدود شدن درآمد‌های ارزی حاصل از صادرات است. نفت یکی از اصلی‌ترین منابع تأمین ارز در اقتصاد ایران محسوب می‌شود و کاهش قابل توجه حجم صادرات نفت، مستقیماً ظرفیت ایجاد درآمد‌های ارزی از محل حساب کالا را محدود می‌کند. افت مقدار صادرات نفت ایران در تابستان ۱۴۰۵ به اندازه‌ای شدید بوده که افزایش قیمت‌های جهانی نیز نتوانسته است از کاهش درآمد‌های ارزی کشور جلوگیری کند.

در کنار کاهش صادرات نفتی، آمارهای محدود موجود از تجارت غیرنفتی کشور از انقباض قابل توجه جریان واردات حکایت دارند. به گزارش خبرگزاری تسنیم^{۱۵}، آمار تجارت خارجی کشور در پنج ماهه نخست سال جاری از کاهش همزمان حجم و ارزش واردات حکایت دارد. بر این اساس در این مدت حدود ۱۲/۵ میلیون تن کالا به ارزش ۱۶/۸ میلیارد دلار وارد کشور شده است که نسبت به مدت مشابه سال قبل به ترتیب افت‌های ۱۶/۰ درصدی و ۲۵/۰ درصدی را نشان می‌دهد. فاصله میان کاهش وزنی و ارزشی واردات در پنج ماهه نخست سال ۱۴۰۵ نشان می‌دهد که افت تجارت خارجی تنها به کاهش حجم کالاهای وارداتی

۱۵. خبرگزاری تسنیم، «کاهش ۲۵ درصدی ارزش واردات در ۵ ماه؛ خودرو خلاف جریان تجارت حرکت کرد»، ۶ شهریور ۱۴۰۵.

۱۶. خبرگزاری تسنیم، «سقوط ۹۲ درصدی واردات طلا در ۵ ماه؛ ورود فلز زرد از ۱۳ تن به یک تن رسید»، ۶ شهریور ۱۴۰۵.

نیز تحت تأثیر محدودیت مسیرهای جنوبی تغییر کرده و مسیرهای شمالی اهمیت بیشتری یافته‌اند. براساس گزارش روزنامه لوموند^{۱۸}، در شش ماهه پس از آغاز جنگ، تعداد نفتکش‌ها و کشتی‌های باری روسی در نزدیکی سواحل ایران ۱۳/۰ درصد افزایش یافته و از ۲۰۸ فروند به ۲۳۵ فروند رسیده است. در همین گزارش به نقل از یک مقام تجاری ایران در ۲۱ ژوئیه ۲۰۲۶ عنوان شده که بیش از ۳۰ درصد واردات کشور از بنادر شمالی عبور می‌کند که از افزایش اهمیت مسیر دریای خزر و ارتباط تجاری با روسیه و همسایگان شمالی در شرایط محدودیت مسیرهای جنوبی حکایت دارد. این تحولات نشان می‌دهند که تجارت خارجی ایران در واکنش به اختلال مسیرهای سنتی کاملاً متوقف نشده، بلکه بخشی از آن به مسیرهای زمینی و شمالی منتقل شده است، اگرچه محدودیت ظرفیت زیرساخت‌های جایگزین و افزایش مسافت و هزینه‌های لجستیکی، امکان جایگزینی کامل مسیرهای دریایی جنوب را محدود می‌کند.

در کنار مسیرهای شمالی و زمینی، شواهدی از اهمیت کشورهای واسطه‌ای منطقه در تأمین واردات ایران نیز وجود دارند. براساس آمار منتشرشده از تجارت خارجی عمان^{۱۹}، از ابتدای سال تا پایان مه ۲۰۲۶، ارزش صادرات مجدد به ایران از سوی عمان معادل ۱۷۲/۸ میلیون ریال عمان بوده تا ایران به دومین مقصد بزرگ صادرات مجدد این کشور تبدیل شود. از این میزان، ۸۳/۵ میلیون ریال عمان مربوط به محصولات غذایی، نوشیدنی و اقلام مرتبط و ۳۱/۶ میلیون ریال عمان مربوط به ماشین‌آلات و تجهیزات الکتریکی بوده است. باید توجه داشت که این آمار مربوط به پیش از تشدید مجدد محدودیت‌های دریایی در تابستان است.

تحولات جنگ و تغییر مسیرهای تجارت می‌تواند حساب خدمات تراز پرداخت‌ها را نیز تحت تأثیر قرار داده باشد. افزایش هزینه حمل‌ونقل، بیمه و لجستیک در مسیرهای باقی‌مانده از یک سو می‌تواند هزینه استفاده از خدمات خارجی را افزایش دهد، اما از سوی دیگر کاهش شدید حجم تجارت دریایی و انتقال بخشی از مبادلات به مسیرهای زمینی می‌تواند حجم خدمات دریایی مورد استفاده را کاهش دهد. از این رو، برخلاف حساب کالا که جهت اثر کاهش صادرات نفتی نسبتاً روشن است، در مورد حساب خدمات نمی‌توان بدون انتشار آمار بانک مرکزی، جهت و اندازه اثر خالص این تحولات را تعیین کرد.

در خصوص حساب سرمایه نیز در نبود آمار رسمی امکان برآورد کمی وجود ندارد. از یک سو افزایش نااطمینانی ناشی از جنگ، محدودتر شدن کانال‌های مالی و تجاری، تشدید محدودیت‌های نقل‌وانتقال ارز و کاهش امکان دسترسی به منابع مالی خارجی می‌تواند به تشدید کسری حساب سرمایه کمک کرده باشد و از سوی دیگر، بخشی از کسری حساب سرمایه که ناشی از عدم بازگشت ارز حاصل از صادرات بود، با کاهش صادرات می‌تواند تنزل یافته باشد.

تجارت ایران با اتحادیه اروپا نیز روندی نزولی داشته است. به نقل از خبرگزاری تسنیم^{۲۰} و بر اساس داده‌های مرکز آمار کمیسیون اروپا (یورواستات)، ارزش تجارت ایران و اتحادیه اروپا در نیمه نخست سال ۲۰۲۶ به حدود ۹۵۲ میلیون یورو رسیده که نسبت به مدت مشابه سال قبل حکایت از افت ۲۶/۰ درصدی دارد. صادرات اتحادیه اروپا به ایران از یک میلیارد و ۲۵ میلیون یورو در نیمه نخست سال گذشته به ۷۵۴ میلیون یورو در نیمه نخست سال جاری میلادی رسیده و واردات اتحادیه اروپا از ایران از ۲۶۲ میلیون یورو در نیمه نخست سال گذشته به ۱۹۸ میلیون یورو در نیمه نخست سال جاری میلادی تنزل یافته است.

در این میان، تحولات روابط تجاری و مالی با امارات متحده عربی اهمیت قابل توجهی دارد. امارات در سال‌های گذشته علاوه بر سهم ویژه در تأمین واردات کشور، یکی از مهمترین مسیرهای واسطه‌ای تجارت خارجی و نقل‌وانتقال منابع ارزی ایران محسوب می‌شد. براساس گزارش رویترز^{۲۱}، این کشور در ماه اوت ۲۰۲۶ و در پی تشدید تنش‌های منطقه‌ای، مبادلات تجاری و ترانکشن‌های مالی با ایران را تا اطلاع ثانوی به حالت تعلیق درآورد. اهمیت این تصمیم از آن جهت است که امارات پیش از این یکی از بزرگترین شرکای تجاری ایران بوده و طبق گزارش رویترز، حدود ۳۰ درصد از واردات ایران در سال ۲۰۲۴ از این کشور انجام شده است. در ادامه این محدودیت‌ها، بانک مرکزی امارات در ماه سپتامبر فعالیت بانک ملی ایران در این کشور را نیز متوقف کرد و انجام ترانکشن‌های مالی مرتبط با ایران، از جمله تأمین مالی تجارت و انتقال وجوه از طریق شعب این بانک ممنوع شد. تداوم چنین محدودیت‌هایی می‌تواند با مختل کردن یکی از مهمترین مسیرهای تأمین کالا و تسویه مالی تجارت خارجی ایران، هزینه نقل‌وانتقال ارز و واردات را افزایش داده و دسترسی فعالان اقتصادی به کانال‌های مالی خارجی را بیش از پیش محدود کند.

محدود شدن مسیرهای سنتی تجارت خارجی در عین حال به تغییر شیوه و جغرافیای جابه‌جایی کالا منجر شده است. یکی از مهمترین نشانه‌های این تغییر، انتقال بخشی از جریان تجارت از مسیرهای دریایی به مرزهای زمینی بوده است. براساس گزارش آسوشیتدپرس^{۲۲}، در مرز گوربولاغ -بازرگان تعداد کامیون‌های موجود و متوقف در مرز از حدود ۲۰۰ دستگاه به حدود یک هزار و ۲۰۰ دستگاه افزایش یافته و زمان انتظار کامیون‌ها بیش از چهار برابر شده است. همچنین رییس کل گمرک ایران در پایان مرداد ماه از توقف حدود ۲ هزار و ۵۰۰ تا ۳ هزار کامیون در مرز بازرگان و ضرورت افزایش خطوط خروجی خبر داد.^{۲۰} این تغییر مسیر اگرچه امکان تداوم بخشی از تجارت خارجی را فراهم کرده، اما با افزایش تراکم در مرزهای زمینی، طولانی‌تر شدن زمان حمل، افزایش هزینه‌های لجستیکی و بالا رفتن هزینه خدمات حمل‌ونقل همراه بوده است.

همزمان با افزایش اهمیت مرزهای زمینی، جغرافیای تأمین واردات کشور

۱۷. خبرگزاری تسنیم، «تجارت ایران و اروپا به حدود ۱ میلیارد یورو رسید»، ۳۰ مرداد ۱۴۰۵.

18. Reuters, "Iran's Bank Melli shut out of UAE for regulatory breaches", September 23, 2026.

19. The Associated Press, "Hundreds of trucks jam Turkey-Iran border crossing as US blockade pushes trade overland", September 24, 2026.

۲۰. خبرگزاری تسنیم، «ترافیک ۳ هزار کامیون در مرز بازرگان/عسگری: افزایش لاین خروج در دستورکار است»، ۳۰ مرداد ۱۴۰۵.

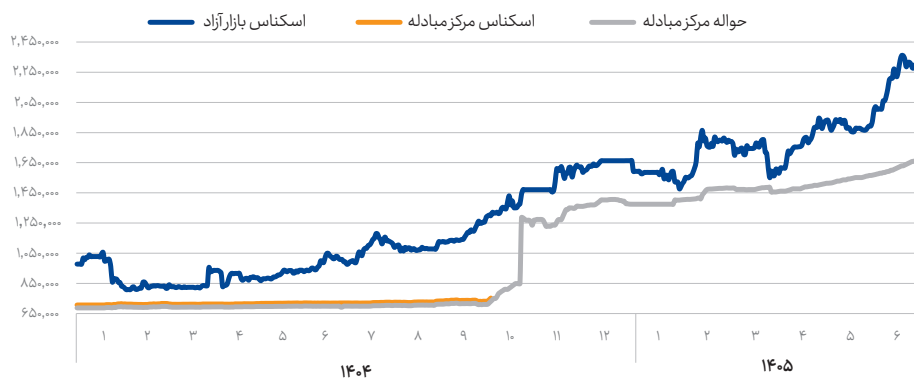
21. LE MONDE, "With Strait of Hormuz blocked, Iran turns to Caspian Sea", September 22, 2026.

22. TIMES OF OMAN, "Oman's trade surplus rises %37.2 to OMR3.4 billion by May end", August 2026, 15.

۶. بازار ارز

بازار آزاد ارز ایران در تابستان سال جاری پرنوسان بود. فضای خوش بینی که در پی امضای تفاهم نامه بین ایران و آمریکا در واپسین روزهای بهار امسال شکل گرفته بود توانست آرامش اندکی به این بازار دهد، اگرچه این آرامش چندان دیری نپایید. با نقض مکرر مفاد تفاهم نامه و ادامه تحریم های دریایی که در نتیجه آن جریان تجارت کشور با اختلال جدی روبه رو شد، قیمت هر دلار آمریکا در بازار آزاد با شتاب فزاینده ای رو به افزایش گذاشت و از یک میلیون و ۵۹۶ هزار ریال در انتهای بهار امسال به ۲ میلیون و ۳۳۲ هزار ریال در پایان تابستان رسید که حاکی از رشد ۴۶/۱ درصدی این متغیر مهم در پایان تابستان نسبت به پایان بهار است. میانگین قیمت هر دلار آمریکا در بازار آزاد ارز ایران در تابستان ۱۴۰۵ به حدود یک میلیون و ۹۵۹ هزار ریال رسید که نسبت به تابستان سال گذشته حدود ۱۰۹ درصد و نسبت به بهار امسال ۱۷/۴ درصد افزایش نشان می دهد. نمودار ۷ نرخ برابری دلار آمریکا بر حسب ریال ایران را در بازارهای مختلف در سال ۱۴۰۴ و نیمه نخست سال ۱۴۰۵ به تصویر می کشد.

نمودار ۷. نرخ برابری دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازارهای مختلف از ابتدای ۱۴۰۴ تا پایان تابستان ۱۴۰۵*

مأخذ: مرکز مبادله ارز و طلای ایران و شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز
* از اواخر آذر ۱۴۰۴ نرخ اسکناس مرکز مبادله به نرخ نزدیک به نرخ بازار آزاد افزایش یافت، اما پس از حدود ۲ هفته و به دنبال یکسان سازی نرخ ارز، عملاً با نرخ حواله مرکز مبادله یکسان شد.

یافت. پایان مهلت ۶۰ روزه تفاهم نامه و اعمال تحریم های اقتصادی جدید علیه ایران به آشفتگی بازارها دامن زد و قیمت هر دلار آمریکا در بازار آزاد در شهریور امسال از ۲ میلیون ریال عبور کرد. این مسیر افزایشی با شتاب ادامه یافت تا در نهایت، قیمت هر دلار آمریکا در پایان تابستان به ۲ میلیون و ۳۳۲ هزار ریال برسد. به همه این موارد افت شدید صادرات نفتی ایران به عنوان مهمترین منبع تأمین ارز کشور را باید افزود. جدول ۵ روند نوسان قیمت اسکناس دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد را در فصول مختلف سال ۱۴۰۴ و دو فصل نخست سال ۱۴۰۵ نشان می دهد. با توجه به ضریب تغییرات، می توان گفت که قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد ارز ایران بیشترین نوسان خود را در تابستان ۱۴۰۵ نسبت به سایر فصول مندرج در این جدول تجربه کرده است.

قیمت هر دلار آمریکا در بازار آزاد ارز در نتیجه امضای تفاهم نامه بین ایران و آمریکا در ۲۸ خرداد امسال افت قابل توجهی را تجربه کرد و بهار امسال را با حدود یک میلیون و ۶۰۰ هزار ریال به پایان رساند. بر اساس این تفاهم نامه که لغو برخی از تحریم ها، آزادسازی بخشی از پول های بلوکه شده ایران و لغو محاصره دریایی را نوید می داد، فضای خوش بینی بر بازار ارز حاکم شد که البته تنها کمتر از یک هفته دوام آورد و به دلیل نقض برخی بندهای تفاهم نامه و تحرکات نظامی در جنوب کشور، فضای نااطمینانی دوباره بر اقتصاد ایران چیره شد. نرخ برابری دلار آمریکا بر حسب ریال که مدت کوتاهی پس از امضای تفاهم نامه پیرامون یک میلیون و ۶۰۰ هزار ریال در نوسان بود با از سرگیری تنش های سیاسی و نظامی در جنوب کشور و اختلال شدید در جریان تجارت با شیب فزاینده ای افزایش

جدول ۵. نرخ اسمی اسکناس دلار آمریکا در برابر ریال ایران در بازار آزاد

میانگین	بالا ترین نرخ	پایین ترین نرخ	انحراف معیار	ضریب تغییرات
بهار ۱۴۰۴	۸۸۳,۳۵۴	۱,۰۵۵,۵۵۰	۸۱,۰۵۶	۰/۰۹
تابستان ۱۴۰۴	۹۳۶,۷۳۰	۱,۰۵۸,۶۰۰	۵۵,۴۳۶	۰/۰۶
پاییز ۱۴۰۴	۱,۱۴۴,۲۶۱	۱,۳۲۲,۰۰۰	۷۳,۸۷۶	۰/۰۶
زمستان ۱۴۰۴	۱,۵۴۷,۸۰۴	۱,۶۶۳,۴۰۰	۱۰۷,۷۳۴	۰/۰۷
بهار ۱۴۰۵	۱,۶۶۸,۹۷۶	۱,۸۶۴,۱۰۰	۱۰۵,۳۱۱	۰/۰۶
تابستان ۱۴۰۵	۱,۹۵۸,۶۷۷	۲,۳۵۹,۷۵۰	۲۰۴,۷۲۵	۰/۱۰

مأخذ: شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز و محاسبات تحقیق

نرخ‌های بازار آزاد و بازار ثانویه دلار آمریکا به شدت تحت تأثیر روابط تجاری، درآمدهای ارزی ناشی از صادرات نفت و روابط سیاسی ایران و غرب است، تنها در صورت رسیدن به یک توافق پایدار در جهت رفع تحریم‌ها و آزاد شدن دارایی‌های بلوکه شده و مهمتر از همه عادی‌سازی جریان تجارت بین‌الملل به ویژه در جنوب کشور، ثبات نرخ ارز و تک‌نرخ شدن واقعی آن محتمل به نظر می‌رسد. در غیر این صورت، با توجه به تجربه دوره‌های گذشته و اصرار سیاست‌گذار پولی در سرکوب نرخ ارز با هدف کنترل قیمت اقلام وارداتی که جز توزیع رانت حاصلی ندارد، شکاف به مراتب بیشتر بین نرخ‌های آزاد و رسمی و به دنبال آن توزیع رانت بیشتر دور از ذهن نخواهد بود و دور باطل یکسان‌سازی نرخ ارز همچنان ادامه خواهد یافت.

برخلاف بازار آزاد ارز، در مرکز مبادله ارز و طلای ایران (بازار ثانویه)، قیمت حواله دلار آمریکا با شیب ملایمی افزایش یافت و از حدود یک میلیون و ۴۵۷ هزار ریال در آخرین روز بهار امسال به یک میلیون و ۶۸۴ هزار ریال در پایان تابستان رسید که حاکی از نرخ رشد ۱۵/۵ درصدی در این دوره سه ماهه است. این نرخ رشد به مراتب کمتر از نرخ رشد ۴۶/۱ درصدی قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد ارز در همین دوره محسوب می‌شود. با توجه به تفاوت قابل ملاحظه این نرخ رشد، شکاف بین قیمت دلار آمریکا در بازار ثانویه و بازار آزاد که در روز امضای تفاهم‌نامه به حدود ۷/۵ درصد کاهش یافته بود، در میانه تابستان امسال از ۴۰ درصد هم فراتر رفت و در نهایت در پایان آن فصل به حدود ۳۸/۵ درصد رسید. با توجه به این واقعیت که شکاف بین

۷. بازار پول

۷-۱. متغیرهای پولی و اعتباری

آخرین آمار مقدماتی از متغیرهای عمده پولی مربوط به اسفند ۱۴۰۴ بوده و هیچ داده جدیدی در زمان تهیه این گزارش از سوی بانک مرکزی منتشر نشده است. بر این اساس، به منظور پرهیز از تکرار داده‌های گذشته^{۲۳}، در این بخش از اطلاعات به دست آمده از اخبار و سایر منابع در تحلیل‌ها استفاده شده است. به گفته رییس کل بانک مرکزی، در مرداد و شهریور امسال از سرعت رشد نقدینگی کاسته شده و نرخ رشد سالانه این متغیر پولی در آن دو ماه به ترتیب ارقام ۵۴/۴ درصد و ۵۱/۶ درصد را به ثبت رسانده است.^{۲۴} بر این اساس، رقم نقدینگی در پایان شهریور ۱۴۰۵ به حدود ۱۸۸,۱۰۰ هزار میلیارد ریال بالغ شده است.

با توجه به سیاست نسبتاً سهل‌گیرانه بانک مرکزی در مورد اعطای تسهیلات به منظور حمایت از اقتصاد کشور، نرخ رشد ماهانه نقدینگی در سال ۱۴۰۴ سطوح بالاتری را نسبت به سال قبل از آن تجربه کرد و در اسفند ۱۴۰۴ به حدود ۷ درصد افزایش یافت. به دلیل عدم انتشار داده‌های مربوط به نقدینگی در سال ۱۴۰۵، برای بررسی روند تغییرات ماهانه نقدینگی از داده‌های مربوط به مانده تسهیلات اعطایی پایان دوره ۱۳ بانک بررسی کشور به عنوان نمونه‌ای از جامعه آماری (سیستم بانکی) استفاده شده است. بر اساس این داده‌ها، نرخ رشد ماهانه مانده تسهیلات از سوی این بانک‌ها که در اردیبهشت امسال به اوج خود (۶/۷ درصد) رسیده بود از آن ماه به بعد وارد روندی کاهشی شده و تا پایان تابستان به زیر ۲ درصد کاهش یافته است. با توجه به کاهش سرعت رشد سالانه نقدینگی در شهریور امسال، به نظر می‌رسد بانک مرکزی مجدداً رویکرد سختگیرانه‌تری نسبت به رشد ترازنامه بانک‌ها در پیش گرفته و به تعبیر رییس کل این نهاد، در تلاش برای کشیدن ترمز نقدینگی است. افزایش نرخ اضافه برداشت و اصلاح رو به بالای کریدور نرخ بهره

ابزارهای دیگری هستند که بانک مرکزی در این مسیر در اختیار دارد. در مورد ترکیب اجزای نقدینگی نیز داده‌های مربوط به سپرده‌های ۱۳ بانک بررسی حاکی از افزایش نسبت پول به شبه پول یا به عبارتی افزایش سیالیت نقدینگی است. با توجه به روند افزایشی نرخ تورم از یک سو و تثبیت نرخ سود سپرده‌ها از سوی دیگر، نرخ واقعی سود به طور مستمر منفی‌تر شده و انگیزه برای سرمایه‌گذاری در قالب سپرده‌های بانکی کاهش یافته است. همچنین باید توجه داشت که با حذف نرخ جریمه برداشت پیش از موعد سپرده‌ها از سوی برخی بانک‌ها، بخشی از سپرده‌های غیردیداری موجود نیز در عمل ماهیتی از جنس سپرده‌های دیداری داشته و به سهولت در دسترس خواهد بود. به این موارد افزایش لجام گسیخته نرخ ارز، قیمت طلا و بازدهی سایر بازارهای دارایی را باید افزود که بیش از پیش از جذابیت نگهداری ریال کاسته و افراد را به تبدیل دارایی‌های ریالی خود به سایر دارایی‌های مقاوم در مقابل نرخ تورم سوق داده است.

با توجه به عدم انتشار داده‌های مربوط به متغیرهای عمده پولی در شش ماهه نخست امسال، هیچ جزئیاتی از اقلام پایه پولی در دسترس نیست. با این حال بر اساس تحولات شش ماهه اخیر از جمله تداوم محاصره دریایی ایران که منتج به مختل شدن جریان فروش نفت و همچنین جریان تجارت کشور شده، می‌توان فشار شدید بر ذخایر ارزی کشور و به تبع آن کاهش رقم دلاری خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی را متصور بود، اگرچه افزایش نرخ تسعیر احتمالاً این کاهش را جبران خواهد کرد. تأمین مالی جنگ و هزینه بازسازی صنایع مهم کشور را نیز می‌توان از جمله عوامل افزایش‌دهنده خالص بدهی دولت به بانک مرکزی به عنوان یکی دیگر از اجزای پایه پولی در نظر گرفت.

۷-۲. مانده تسهیلات و سپرده‌های سیستم بانکی

می‌دهد. پس از کسر سپرده قانونی بانک‌ها نزد بانک مرکزی، نسبت مانده تسهیلات به سپرده در پایان خرداد ۱۴۰۵ معادل ۷۸/۰ درصد محاسبه می‌شود که در مقایسه با مقطع مشابه سال ۱۴۰۴ معادل ۵/۸ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. جدول ۶ مانده کل تسهیلات اعطایی و سپرده‌های ارزی و ریالی سیستم بانکی را در پایان بهار ۱۴۰۵ نشان می‌دهد.

بر اساس آخرین گزارش بانک مرکزی، در پایان خرداد ۱۴۰۵ کل مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها به ۱۷۶,۹۴۶/۵ هزار میلیارد ریال رسیده که نسبت به رقم ۱۱۴,۴۳۴/۵ هزار میلیارد ریالی در پایان خرداد ۱۴۰۴ معادل ۵۴/۶ درصد رشد کرده است. همچنین کل مانده سپرده‌ها در مدت مشابه به ۲۴۵,۹۱۶/۲ هزار میلیارد ریال رسیده که نسبت به پایان خرداد ۱۴۰۴ معادل ۶۵/۱ درصد افزایش نشان

۲۳. برای مشاهده جزئیات ارقام عمده پولی در پایان سال ۱۴۰۴ می‌توانید به گزارش فصلی بهار ۱۴۰۵ به آدرس زیر نگاه کنید:

<https://middleeastbank.ir/uploads/1/mebquarterlyreport%201405%20spring.pdf>

۲۴. به گفته رییس کل بانک مرکزی نرخ رشد نقدینگی در پنج ماهه و شش ماهه نخست سال جاری به ترتیب ۱۹/۰ درصد و ۲۰/۷ درصد بوده است.

جدول ۶. مانده تسهیلات و سپرده‌های ارزی و ریالی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در پایان دوره (هزار میلیارد ریال)

تسهیلات	۱۴۰۴ خرداد	۱۴۰۵ خرداد	درصد تغییر
سپرده‌ها	۱۱۴,۴۳۴/۵	۱۷۶,۹۴۶/۵	۵۴/۶
سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی	۱۴۸,۹۶۰/۵	۲۴۵,۹۱۶/۲	۶۵/۱
نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (درصد)	۱۳۶,۴۲۵/۶	۲۲۶,۹۳۳/۵	۶۶/۳
	۸۳/۸	۷۸/۰	-

مأخذ: بانک مرکزی ایران، آمارهای بانکی

۳-۷. عملکرد تسهیلات پرداختی

تسهیلات اعطایی به صاحبان کسب و کار متعلق به بخش صنعت و معدن با ۴۲/۵ درصد و پس از آن بخش خدمات با ۳۴/۰ درصد بوده است. همچنین در میان انواع تسهیلات پرداختی در دوره چهار ماهه مورد بررسی، تأمین سرمایه در گردش همانند دوره‌های قبل همچنان پیش‌تاز بوده و به ترتیب با ۸۵/۳ درصد و ۶۵/۴ درصد، بیشترین سهم را در تسهیلات پرداخت شده به صاحبان کسب و کار و کل تسهیلات اعطایی از آن خود کرده است. جدول ۷ تسهیلات پرداختی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری را در چهار ماهه نخست ۱۴۰۵ به تفکیک بخش‌های مختلف نشان می‌دهد.

در طول چهار ماهه نخست امسال معادل ۴۰,۵۲۲/۵ هزار میلیارد ریال تسهیلات از سوی نظام بانکی به بخش‌های مختلف اقتصاد ایران پرداخت شده که نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۴ معادل ۶۹/۱ درصد افزایش یافته است. از کل تسهیلات پرداخت شده در دوره چهار ماهه مورد بررسی، ۷۶/۷ درصد معادل ۳۱,۰۶۷/۵ هزار میلیارد ریال به صاحبان کسب و کار و ۲۳/۳ درصد معادل ۹,۴۵۵/۰ هزار میلیارد ریال به مصرف‌کنندگان نهایی (خانوارها) تخصیص داده شده است. بررسی سهم تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش‌های مختلف نشان می‌دهد که در چهار ماهه نخست امسال، بیشترین سهم از کل

جدول ۷. تسهیلات پرداختی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری به تفکیک صاحبان کسب و کار و خانوارها در چهار ماهه نخست ۱۴۰۵ (هزار میلیارد ریال - درصد)

بخش	مبلغ	سهم از صاحبان کسب و کار
کشاورزی	۱,۶۹۲/۲	۵/۴
صنعت و معدن	۱۳,۲۱۵/۱	۴۲/۵
مسکن و ساختمان	۹۲۹/۸	۳/۰
بازرگانی	۴,۶۷۴/۳	۱۵/۰
خدمات	۱۰,۵۵۳/۴	۳۴/۰
متفرقه	۲/۸	۰/۰
کل بخش‌ها	۳۱,۰۶۷/۵	۷۶/۷
مصرف‌کننده نهایی (خانوار)	۹,۴۵۵/۰	۲۳/۳
جمع کل	۴۰,۵۲۲/۵	۱۰۰/۰

مأخذ: بانک مرکزی ایران، آمارهای بانکی

۴-۷. تحلیل سیاست پولی

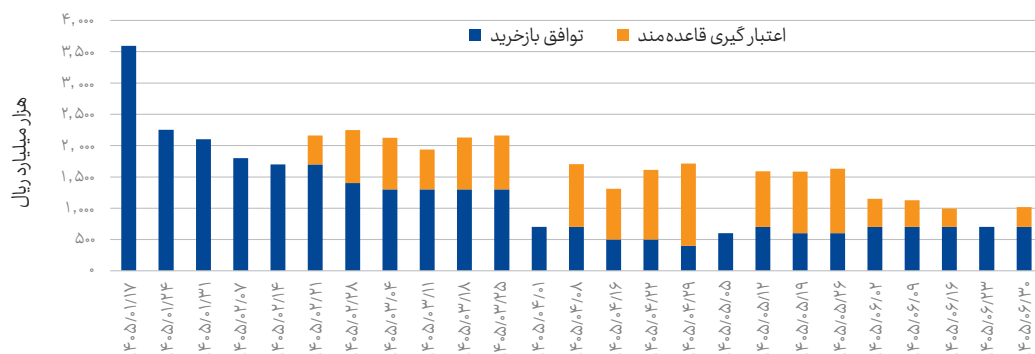
سفرهای بانک‌ها را پذیرفته و به موازات از تأمین مالی بانک‌ها به روش اعتبارگیری قاعده‌مند نیز به شدت کاسته است. این رویکرد از تمایل سیاست‌گذار پولی برای حرکت به سوی سیاست انقباضی در عملیات بازار باز حکایت دارد. مانده اجرای عملیات سیاست پولی که در اولین حراج امسال حدود ۳,۵۹۲ هزار میلیارد ریال بود، در آخرین حراج شهریور به حدود ۱,۰۱۶ هزار میلیارد ریال کاهش یافته است. از سوی دیگر به نظر می‌رسد به دلیل تشدید بار مالی کسری بودجه دولت، استقراض دولت از بانک مرکزی در نیمه نخست ۱۴۰۵ به طور محسوسی افزایش یافته است. این امر در نهایت منتج به تزریق پول به سیستم بانکی شده است. بنابراین، بانک مرکزی با استناد به وجود منابع کافی در بازار بین بانکی و با هدف خنثی‌سازی اثرات پولی استقراض دولت از این نهاد پولی، با کاهش دامنه تأمین مالی بانک‌ها از طریق عملیات بازار باز، بانک‌ها را به سمت تأمین مالی در بازار بین بانکی و از طریق یکدیگر سوق داده است.

البته بانک مرکزی در دو حراج پایانی شهریور امسال برای نخستین بار اقدام به خرید قطعی اوراق دولتی از بانک‌ها (مجموعاً ۲۱۵/۸ هزار میلیارد ریال) کرد که عملیاتی انبساطی محسوب شده و احتمالاً دلیل آن کاهش قابل توجه اوراق دولتی موجود در ترازنامه بانک مرکزی بوده است. نمودار ۸ مانده اجرای عملیات سیاست پولی را در نیمه نخست امسال نشان می‌دهد.

بانک مرکزی ایران عمدتاً به دو روش به مدیریت ذخایر مورد نیاز بانک‌ها اقدام می‌کند: توافق بازخريد (ریپو) که غالباً دارای سررسید هفتگی است و اعتبارگیری قاعده‌مند که عمدتاً با سررسید روزانه بوده و نسبت به روش اول کوتاه‌مدت‌تر است. لازم به ذکر است که اعتبارگیری قاعده‌مند با نرخ ۲۴ درصد بوده، حال آن که توافقی‌های بازخريد اصولاً باید نرخ کمتر از اعتبارگیری قاعده‌مند داشته باشند.

گزارش‌های هفتگی عملیات اجرای سیاست پولی نشان می‌دهند که از ابتدای امسال تا پایان شهریور، بانک مرکزی ۲۵ مرحله حراج در قالب توافق بازخريد برگزار کرده، حال آن که به رغم تقاضای قابل توجه بانک‌ها، تأمین نقدینگی آنها به این روش از اولین حراج تیرماه امسال به این سو به شدت کاهش یافته است. بر اساس آمار حراج‌های هفتگی، در اولین حراج تیرماه، بانک مرکزی تنها با ۱۷ درصد از تقاضای بانک‌ها برای ریپو موافقت کرده که نسبت به حراج‌های قبل از آن به مراتب کمتر است. از سوی دیگر این نهاد پولی از هفته پایانی اردیبهشت تا هفته پایانی مرداد نیز استفاده از ابزار اعتبارگیری قاعده‌مند را شدت بخشیده بود که در نتیجه آن سهم توافقی‌های بازخريد که نسبت به اعتبارگیری قاعده‌مند بلندمدت‌ترند، در سبد تأمین مالی بانک‌ها کاهش یافت. بر اساس گزارش‌های هفتگی عملیات اجرای سیاست پولی در نیمه نخست امسال، با وجود رقم قابل توجه ارزش سفرهای بانک‌ها، سیاست‌گذار پولی در پنج مرحله حراج متوالی در شهریور امسال به طور متوسط تنها ۱۷/۵ درصد از ارزش

نمودار ۸. مانده اجرای عملیات سیاست پولی *

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش‌های هفتگی اجرای عملیات سیاست پولی
* مانده اعتبارگیری قاعده‌مند مربوط به آخرین روز هفته منتهی به حراج است.

۸. عملکرد مالی دولت

در هنگام تهیه این گزارش، به جز وضعیت درآمدهای مالیاتی، واگذاری شرکت‌های دولتی و انتشار اوراق بدهی دولتی که توسط نهادهایی رسمی همچون سازمان امور مالیاتی، مرکز مدیریت بدهی‌های عمومی و روابط مالی دولت، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سازمان خصوصی‌سازی اطلاع‌رسانی شده، هیچ اطلاعات رسمی دیگری از صورت وضعیت عملکرد منابع و مصارف عمومی بودجه در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ منتشر نشده و آمار و اطلاعات استفاده‌شده در این گزارش به منظور برآورد کل منابع و مصارف عمومی در این مدت، به استناد انعکاس آمار در منابع غیررسمی است. بر این اساس، کل منابع و مصارف عمومی دولت در نیمه نخست سال جاری به ترتیب برابر با ۲۵,۶۲۱/۰ هزار میلیارد ریال و ۲۹,۵۱۷/۲ هزار میلیارد ریال برآورد شده است. نسبت عملکرد منابع عمومی به رقم مصوب قانون بودجه در این مدت معادل ۸۱/۶ درصد و در مقابل، این نسبت برای مصارف عمومی معادل ۹۴/۰ درصد برآورد شده است. اختلاف حدود ۱۲/۴ واحد درصدی برآورد تحقق منابع و مصارف عمومی در این مدت به معنی کسری تراز شکلی ۳,۸۹۶/۲ هزار میلیارد ریالی است. این کسری احتمالاً با استفاده از ظرفیت‌های مدیریت منابع خزانه‌داری - شامل ماده ۱۲۵ قانون محاسبات عمومی و همچنین استفاده از تنخواه بانک مرکزی - تأمین شده است.

بخش بیشتری از هزینه‌های جاری دولت از محل درآمدهای عمومی و پایدار شده است تا تأمین آن به منابع حاصل از واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای و مالی وابسته باشد.

علاوه بر این، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ حدود ۱,۳۳۰/۸ هزار میلیارد ریال برآورد شده تا تحقق ۹۶/۵ درصدی نسبت به مصوب شش ماهه این سال داشته باشد. میانگین صادرات نفت خام ایران در نیمه نخست سال ۱۴۰۵، بر اساس پایگاه اینترنتی تانکر ترکز^{۲۵}، در حدود ۶۴۰ هزار بشکه در روز برآورد شده است. همچنین، طبق گزارش اوپک، متوسط قیمت نفت خام سنگین ایران در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ حدود ۹۴/۹ دلار به ازای هر بشکه گزارش شده است. بدین ترتیب، سهم ۳۴/۰ درصدی دولت از صادرات نفت در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ برابر با ۳/۸ میلیارد دلار برآورد می‌شود. با فرض تحقق کامل ردیف خالص صادرات گاز طبیعی نسبت به مصوب شش ماهه ۱۴۰۵، از این محل حدود ۰/۴ میلیارد دلار برای دولت درآمد ایجاد شده است. در مجموع، کل درآمد ارزی دولت در این مدت معادل ۴/۲ میلیارد دلار محاسبه می‌شود. با توجه به میانگین نرخ حواله دلار در مرکز مبادله ارز و طلای ایران در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ (معادل ۱,۴۹۰/۹ هزار ریال)، کل درآمد حاصل از صادرات نفت خام و خالص صادرات گاز طبیعی برابر با ۶,۲۷۴ هزار میلیارد ریال برآورد می‌شود. همچنین با فرض تحقق کامل ردیف «منابع حاصل از خالص فروش داخلی نفت و میعانات گازی از جمله در بورس کالا» در این مدت و اضافه کردن آن به درآمد نفتی برآوردشده، کلیه منابع ناشی از سه ردیف مزبور در حدود ۶,۳۴۳ هزار میلیارد ریال محاسبه می‌شود. البته با توجه به این که در قانون بودجه سال ۱۴۰۵، سیاست دولت مبنی بر انتقال مابه‌التفاوت نرخ ارز ترجیحی (۲۸۵ هزار ریال به ازای هر دلار) با نرخ بازار آزاد از ابتدای زنجیره به مصرف‌کننده نهایی بود، در صورت تسعیر کل درآمد ارزی سهم دولت با نرخ ارز ترجیحی ۲۸۵ هزار ریال به ازای هر دلار، کل درآمد برآوردشده حاصل از صادرات نفت خام و خالص صادرات گاز طبیعی به حدود ۱۰,۱۹۹ هزار میلیارد ریال تقلیل می‌یابد.

در نیمه نخست سال ۱۴۰۵، درآمدهای عمومی (درآمدهای مالیاتی و گمرکی و سایر درآمدهای عمومی دولت) حدود ۱۴,۴۸۷/۶ هزار میلیارد ریال برآورد شده است که حکایت از تحقق ۷۳/۳ درصدی نسبت به مصوب شش ماهه این سال دارد. محاصره دریایی ایران و اختلال در مسیرهای حمل‌ونقل بین‌المللی، جریان واردات و وصول درآمدهای گمرکی دولت را با محدودیت جدی مواجه کرده است، به گونه‌ای که نسبت عملکرد به مصوب درآمدهای گمرکی در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ برابر با ۲۹/۹ درصد (معادل ۸۲۷/۴ هزار میلیارد ریال) برآورد شده است. شایان ذکر است محاسبه مذکور بر مبنای تخصیص حدود ۱۸ میلیارد دلار ارز برای واردات (۵/۵ میلیارد دلار کالای اساسی و ۱۲/۵ میلیارد دلار سایر کالاها)، میانگین نرخ حواله دلار در مرکز مبادله ارز و طلای ایران (معادل ۱,۴۹۰/۹ هزار ریال) و بر اساس نرخ تعرفه یک درصدی برای واردات کالای اساسی و ۴ درصدی برای سایر کالاها انجام شده است. افزون بر این، عملکرد سایر درآمدهای عمومی دولت در زیرمجموعه درآمدهای عمومی برای نیمه نخست سال ۱۴۰۵ معادل مقدار مصوب آن در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ در نظر گرفته شده است.

از طرف دیگر، اگر میزان تحقق هزینه‌های جاری در سال ۱۴۰۴ را به سال ۱۴۰۵ تعمیم دهیم و البته هزینه‌های اضافی ناشی از کسری تراز هدفمندی یارانه‌ها و افزایش پرداخت‌های بیمه بیکاری را به آن اضافه کنیم، برآورد می‌شود که هزینه‌های جاری در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ به حدود ۲۵,۵۲۳ هزار میلیارد ریال (تحقق ۱۰۶/۱ درصدی نسبت به مصوب شش ماهه نخست سال ۱۴۰۵) بالغ شده باشد. به این ترتیب کسری تراز عملیاتی در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ معادل ۱۱,۰۳۵/۴ هزار میلیارد ریال برآورد شده است که نسبت به کسری پیش‌بینی‌شده شش ماهه در قانون بودجه سال ۱۴۰۵، رشد قابل توجه ۱۵۷/۰ درصدی را نشان می‌دهد. در واقع، پیامدهای جنگ و محاصره دریایی، از طریق اختلال در فعالیت‌های اقتصادی و محدود شدن جریان تجارت خارجی، درآمدهای عمومی دولت را تحت فشار قرار داده و وصول آنها را نسبت به مصوب شش ماهه ۱۴۰۵ کاهش داده است و موجب عدم پوشش

۲۵. تانکر ترکز یک سرویس آنلاین مستقل است که به ردیابی و گزارش‌گیری از حمل‌ونقل نفت خام و میعانات گازی در نقاط جغرافیایی مختلف می‌پردازد. این وبسایت از داده‌های ماهواره‌ای روزانه، تصاویر ساحلی و اطلاعات ای‌آی‌اس (سیستم شناسایی خودکار) برای تحلیل‌ها و گزارش‌های صادرات دریایی استفاده می‌کند.

این مابه‌التفاوت (۵,۰۷۴ هزار میلیارد ریال) به جای آن که به عنوان افزایش در درآمدهای نفتی سهم دولت در منابع عمومی درج شود، به ردیفی تحت عنوان «منابع حاصل از مازاد ۲۸۵ هزار ریال نرخ ارز سهم دولت از صادرات نفت خام، میعانات گازی و خالص صادرات گاز» در جدول (۱۴) قانون بودجه سال ۱۴۰۵ یعنی «منابع و مصارف هدفمندسازی پارانه‌ها در سال ۱۴۰۵» اضافه شده است و در بخش مصارف هدفمندی به منظور تأمین کالابرگ الکترونیک به مصرف رسیده است. بدین ترتیب، در گزارش حاضر، مابه‌التفاوت مذکور از سرجمع ارقام بودجه عمومی حذف شده است و جزو منابع قانون هدفمندی پارانه‌ها لحاظ شده است. علاوه بر این، عملکرد واگذاری اموال منقول و غیرمنقول در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۵ معادل رقم مصوب برای همین مدت (برابر با حدود ۶۲/۱ هزار میلیارد ریال) لحاظ شده است. در سوی مقابل، عملکرد تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (مخارج عمرانی)، بر مبنای خبرگزاری فارس به نقل از سازمان برنامه و بودجه کشور، حدود ۲,۱۴۰ هزار میلیارد ریال برای نیمه نخست سال ۱۴۰۵ عنوان شده است که تحقق ۵۲/۳ درصدی را نسبت به مصوب شش ماهه ابتدایی سال ۱۴۰۵ نشان می‌دهد. بر این اساس، تراز سرمایه‌ای (خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای) نه تنها در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ مازاد نداشته، بلکه دچار کسری ۸۰۹/۲ هزار میلیارد ریالی بوده است. شرایط نامساعد بین‌المللی، جنگ و محاصره دریایی، ظرفیت صادرات نفت و دسترسی به منابع حاصل از آن را محدود کرده است. با این حال، اگرچه حجم صادرات نسبت به مقدار پیش‌بینی‌شده در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ با کاهش حدود ۳۸/۸ درصدی مواجه شده، اما افزایش قابل توجه قیمت نفت نسبت به مقدار پیش‌بینی‌شده در قانون بودجه سال ۱۴۰۵، بخشی از اثر منفی افت صادرات بر ارزش دلاری درآمدهای نفتی را جبران کرده است. در نیمه نخست سال ۱۴۰۵، خالص واگذاری دارایی‌های مالی نقش کلیدی در تأمین کسری تراز عملیاتی داشته است. عملکرد واگذاری دارایی‌های مالی در این مدت معادل ۹,۸۰۲/۵ هزار میلیارد ریال

برآورد شده که تحقق ۹۵/۶ درصدی را نسبت به مصوب شش ماهه نخست این سال نشان می‌دهد. به این ترتیب، بر اساس داده‌های منتشرشده از حراج اوراق مباحه دولتی توسط بانک مرکزی و نیز انتشار ۱,۱۵۰/۰ هزار میلیارد ریالی اسناد خزانه اسلامی، برآورد می‌شود که تأمین مالی کسری بودجه از طریق انتشار اوراق بدهی دولتی در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ تحقق ۷۸/۰ درصدی را نسبت به مصوب شش ماهه داشته و به رقمی در حدود ۴,۰۱۷ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. با توجه به این که اسناد خزانه اسلامی بدون کوپن سود دوره‌ای بوده و کل سود این اسناد از محل کسر از قیمت اسمی در زمان فروش حاصل می‌شود، در این محاسبه برای رقم تأمین مالی از محل اسناد خزانه اسلامی کسر از قیمت ۴۰ درصدی لحاظ شده است. همچنین بنا بر گزارش سازمان خصوصی‌سازی، واگذاری شرکت‌های دولتی در این مدت حدود ۹۱/۵ هزار میلیارد ریال بوده است که از تحقق ۳۶/۶ درصدی نسبت به مصوب شش ماهه این سال حکایت دارد. علاوه بر این، استقراض ۳۱ واحد درصدی دولت از منابع صندوق توسعه ملی در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ با توجه به حجم صادرات نفت و خالص صادرات گاز طبیعی در کنار قیمت نفت خام و نرخ تسعیر منطبق با مرکز مبادله ارز و طلای ایران معادل ۵,۶۷۸ هزار میلیارد ریال برآورد می‌شود که حدود ۲۲/۲ درصد از کل منابع عمومی برآوردشده برای نیمه نخست سال جاری را تشکیل می‌دهد. در سوی مقابل، کل تملک دارایی‌های مالی در این مدت بر مبنای گزارش مرکز مدیریت بدهی‌های عمومی و روابط مالی دولت و با توجه به شرایط کشور تنها معادل بازپرداخت اصل اوراق بدهی دولتی لحاظ شده و در حدود ۱,۸۵۴ هزار میلیارد ریال برآورد شده است. بدین ترتیب، خالص واگذاری دارایی‌های مالی در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ معادل ۷,۹۴۸/۴ هزار میلیارد ریال برآورد شده که معادل ۳۱/۰ درصد از عملکرد منابع عمومی بودجه در این مدت محسوب می‌شود. جدول ۸ عملکرد و برآورد عملکرد مالی دولت را در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ به تصویر می‌کشد.

جدول ۸. عملکرد و برآورد عملکرد مالی دولت در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ (هزار میلیارد ریال - درصد)

عنوان	قانون ۱۴۰۵	مصوب شش ماهه عملکرد و برآورد عملکرد شش ماهه ۱۴۰۵	نسبت عملکرد به مصوب شش ماهه ۱۴۰۵	سهم اجزا از عملکرد منابع و مصارف عمومی در شش ماهه نخست ۱۴۰۵
منابع عمومی	۶۲,۷۸۱/۳	۳۱,۳۹۰/۶	۲۵,۶۲۱/۰	۸۱/۶
درآمدهای عمومی	۳۹,۵۰۹/۹	۱۹,۷۵۵/۰	۱۴,۴۸۷/۶	۷۳/۳
درآمدهای مالیاتی و گمرکی	۳۳,۷۲۶/۸	۱۶,۸۶۳/۴	۱۱,۵۹۶/۱	۶۸/۸
درآمدهای مالیاتی	۲۸,۲۰۰/۱	۱۴,۱۰۰/۰	۱۰,۷۶۸/۶	۷۶/۴
مالیات اشخاص حقوقی	۱۲,۶۳۹/۷	۶,۳۱۹/۸	۴,۵۷۵/۱	۷۲/۴
مالیات بر درآمد	۴,۷۰۹/۰	۲,۳۵۴/۵	۱,۵۷۲/۹	۶۶/۸
مالیات بر ثروت	۱,۰۸۶/۳	۵۴۳/۲	۳۶۵/۸	۶۷/۴
مالیات بر کالاهای و خدمات	۹,۷۶۵/۱	۴,۸۸۲/۶	۴,۲۵۴/۸	۸۷/۱
درآمدهای گمرکی	۵,۵۲۶/۷	۲,۷۶۳/۴	۸۲۷/۴	۲۹/۹
سایر درآمدها	۵,۷۸۳/۱	۲,۸۹۱/۶	۲,۸۹۱/۶	۱۰۰/۰
واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای	۲,۷۵۸/۰	۱,۳۷۹/۰	۱,۳۳۰/۸	۹۶/۵
منابع حاصل از صادرات نفت	۲,۴۹۴/۸	۱,۲۴۷/۴	۱,۰۷۴/۱	۹۶/۱
منابع حاصل از خالص صادرات گاز طبیعی	۱۳۹/۰	۶۹/۵	۶۹/۵	۱۰۰/۰
منابع حاصل از خالص فروش داخلی نفت و میعانات گازی	۱۲۴/۱	۶۲/۱	۶۲/۱	۱۰۰/۰
فروش اموال منقول و غیرمنقول و واگذاری طرح‌های عمرانی	۲,۴۹۴/۸	۱,۲۴۷/۴	۱,۰۷۴/۱	۹۶/۱
واگذاری دارایی‌های مالی	۲,۵۱۳/۴	۱,۰۲۵/۷	۹۸۰۲/۵	۹۵/۶
فروش اوراق بدهی و اسناد خزانه اسلامی	۱,۳۰۰/۰	۵,۱۵۰/۰	۴,۰۱۶/۶	۷۸/۰
فروش سهام شرکت‌های دولتی	۵۰۰/۶	۲۵۰/۳	۹۱/۵	۳۶/۶
استفاده از منابع صندوق توسعه	۹,۶۷۸/۹	۴,۸۳۹/۵	۵,۶۷۷/۵	۱۱۷/۳
سایر	۳۳/۹	۱۶/۹	۱۶/۹	۱۰۰/۰
مصارف عمومی	۶۲,۷۸۱/۳	۳۱,۳۹۰/۶	۲۹,۵۱۷/۲	۹۴/۰
اعتبارات هزینه‌ای (مخارج جاری)	۴۸,۰۹۷/۰	۲۴,۰۴۸/۵	۲۵,۵۲۳/۰	۱۰۶/۱
تملك دارایی‌های سرمایه‌ای (مخارج عمرانی)	۸,۱۸۶/۶	۴,۰۹۳/۳	۲,۱۴۰/۰	۵۲/۳
تملك دارایی‌های مالی (بازپرداخت بدهی)	۶,۴۹۷/۷	۳,۲۴۸/۸	۱,۸۵۴/۲	۵۷/۱
تراز عملیاتی	-۸,۵۸۷/۱	-۴,۲۹۳/۵	-۱۱,۰۳۵/۴	۲۵۷/۰
خالص واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (تراز سرمایه‌ای)	-۵,۴۲۸/۶	-۲,۷۱۴/۳	-۸۰۹/۲	۲۹/۸
خالص واگذاری دارایی‌های مالی (تراز مالی)	۱۴,۰۱۵/۷	۷,۰۰۷/۸	۷,۹۴۸/۴	۱۱۳/۴
تراز بودجه	-۱۴,۰۱۵/۷	-۷,۰۰۷/۸	-۱۱,۸۴۴/۶	۱۶۹/۰
تراز شکلی بودجه (اختلاف منابع و مصارف عمومی)	۰/۰	۰/۰	-۳,۸۹۶/۲	-

مآخذ: قانون بودجه سال ۱۴۰۵؛ مرکز مدیریت بدهی‌های عمومی و روابط مالی دولت؛ سازمان امور مالیاتی کشور؛ بانک مرکزی ایران و محاسبات تحقیق.

در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ کل درآمدهای مالیاتی (بدون احتساب حقوق ورودی) برابر با ۲۸,۲۰۰/۱ هزار میلیارد ریال برآورد شد که ۳۴/۶ درصد آن را مالیات غیرمستقیم (مالیات بر کالاها و خدمات) و ۶۵/۴ درصد را مالیات مستقیم (مالیات اشخاص حقوقی، مالیات بر درآمدها و مالیات بر ثروت) تشکیل می‌دهد. به این ترتیب برای نیمه نخست سال ۱۴۰۵ (شش دوازدهم سال)، درآمد مالیاتی (بدون احتساب حقوق ورودی) حدود ۱۴,۱۰۰/۰ هزار میلیارد ریال در قانون بودجه در نظر گرفته شد. اطلاعات منتشرشده از سوی سازمان امور مالیاتی حکایت از تحقق ۷۶/۴ درصدی کل درآمدهای مالیاتی نسبت به رقم مصوب در این دوره شش ماهه دارد. در این مدت مالیات‌های مستقیم نسبت عملکرد به مصوب ۷۰/۷ درصدی را ثبت کرده است. در زیرمجموعه مالیات‌های مستقیم، مالیات اشخاص حقوقی بالاترین نسبت عملکرد به مصوب شش ماهه (۷۲/۴ درصد) را تجربه کرده و با افزایش ۴۲/۸ درصدی نسبت به نیمه نخست سال ۱۴۰۴، به حدود ۴,۵۷۵/۱ هزار میلیارد ریال بالغ شده که ۸۸/۵ درصد از این مقدار (معادل ۴,۰۴۸/۳ هزار میلیارد ریال) متعلق به مالیات اشخاص حقوقی غیردولتی است. همچنین مالیات علی الحساب اشخاص حقوقی دولتی نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۴ با افزایش ۲۱/۸ درصدی مواجه شده تا نسبت عملکرد به مصوب ۹۲/۷ درصدی را تجربه کرده و سهم ۵/۷ درصدی را از کل مالیات اشخاص حقوقی به خود اختصاص دهد. در این میان ردیف «مالیات بنگاه‌های اقتصادی، نهادها و بنیادهای انقلاب اسلامی» با رشد قابل توجه ۱۰۱/۷ درصدی نسبت به نیمه نخست سال ۱۴۰۴، بالاترین نسبت عملکرد به مصوب (۱۶۰/۸ درصد) را در میان اجزای مالیات اشخاص حقوقی تجربه کرده است، اگرچه سهم اندک ۰/۶ درصدی (معادل ۲۸/۰ هزار میلیارد ریال) را از کل مالیات اشخاص حقوقی داشته است. در نهایت، مالیات عملکرد شرکت‌های دولتی با نسبت عملکرد به مصوب ۵۸/۲ درصدی به ۲۲۴/۲ هزار میلیارد ریال رسیده تا سهم ۴/۹ درصدی از کل مالیات اشخاص حقوقی در این مدت داشته باشد. مالیات بر ثروت با نسبت عملکرد به مصوب ۶۷/۴ درصدی در نیمه نخست سال ۱۴۰۵، افزایش ۹۸/۲ درصدی را نسبت به نیمه نخست سال ۱۴۰۴ تجربه کرده و به حدود ۳۶۵/۸ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. در این مدت، ردیف مالیات نقل و انتقال سرقفلی با نسبت عملکرد به مصوب ۱۳۱/۶ درصدی، بالاترین نسبت عملکرد به مصوب را در میان اجزای مالیات بر ثروت داشته و سهم آن از کل مالیات بر ثروت در حدود ۱۵/۶ درصد بوده است. مالیات نقل و انتقال املاک با سهم ۲۷/۵ درصدی از مجموع مالیات بر ثروت، پس از مالیات نقل و انتقال سرقفلی بالاترین نسبت عملکرد به مصوب (۱۲۳/۳ درصد) را در میان اجزای مالیات بر ثروت داشته است. این ردیف نسبت به دوره مشابه سال قبل رشد ۹۴/۹ درصدی را تجربه کرده است. از طرف دیگر، مالیات بر نقل و انتقال سهام با درصد تحقق ۶۶/۳ درصدی نسبت

به مصوب شش ماهه نخست سال ۱۴۰۵، حدود ۱۰۲/۱ هزار میلیارد ریال عملکرد داشته که نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۴ افزایش قابل توجه ۱۱۹/۴ درصدی را ثبت کرده است. این عملکرد ناشی از بازگشایی معاملات بازار سرمایه و رونق این بازار بعد از درگیری‌های نظامی بوده است. مالیات بر درآمد با نسبت عملکرد به مصوب ۶۶/۸ درصدی در نیمه نخست سال ۱۴۰۵، افزایش ۳۷/۲ درصدی را نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۴ تجربه کرده و به حدود ۱,۵۷۲/۹ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. در این میان، مالیات مستغلات با نسبت عملکرد به مصوب ۱۰۸/۴ درصدی به ۱۱۷/۶ هزار میلیارد ریال رسیده تا بالاترین میزان تحقق را در میان اجزای مالیات بر درآمد تجربه کند. این ردیف مالیاتی سهم ۷/۵ درصدی از عملکرد مالیات بر درآمد در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ داشته است. پس از مالیات مستغلات، مالیات حقوق کارکنان بخش عمومی با سهم ۲۰/۸ درصدی از مجموع مالیات بر درآمد، بالاترین نسبت عملکرد به مصوب (۹۹/۷ درصد) را در میان اجزای مالیات بر درآمد تجربه کرده است. مالیات حقوق کارکنان بخش خصوصی با سهم ۴۹/۷ درصدی از کل مالیات بر درآمد در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ به ۷۸۲/۵ هزار میلیارد ریال رسیده است که در مقایسه با دوره مشابه سال ۱۴۰۴ از رشد ۵۴/۲ درصدی حکایت داشته و نسبت عملکرد به مصوب ۸۰/۶ درصدی را ثبت کرده است. از طرفی، ردیف مالیات بر مشاغل در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ کاهش ۴/۶ درصدی را نسبت به دوره مشابه سال قبل تجربه کرده تا سهم ۲۱/۸ درصدی از مالیات بر درآمد داشته و نسبت عملکرد به مصوب ۳۶/۵ درصدی را ثبت کند که پایین‌ترین نسبت عملکرد به مصوب در میان اجزای مالیات بر درآمد محسوب می‌شود و ناشی از تبعات جنگ در اقتصاد ایران است.

علاوه بر این، مالیات بر کالاها و خدمات در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ حدود ۸۷/۱ درصد محقق شده و با افزایش ۸۱/۲ درصدی نسبت به دوره مشابه سال ۱۴۰۴، به ۴,۲۵۴/۸ هزار میلیارد ریال رسیده است. در این میان ردیف مالیات بر ارزش افزوده (صرفاً سهم ۴ واحد درصدی دولت از نرخ ۱۰ درصدی مالیات بر ارزش افزوده) که سهم ۵۴/۹ درصدی از عملکرد مالیات بر کالاها و خدمات در شش ماهه نخست سال جاری داشته، تحقق ۸۵/۹ درصدی (معادل ۲,۳۳۶/۱ هزار میلیارد ریال) را نسبت به رقم مصوب ثبت کرده است. رشد درآمدهای مالیاتی در تقریباً همه پایه‌ها ناشی از تورم و افزایش قیمت آن پایه مالیاتی بوده و نه ناشی از رونق فعالیت‌های اقتصادی. به عبارت دیگر در شرایطی که اقتصاد ایران با رکود دست به گریبان بوده، نیاز مالی دولت اجازه تسهیل‌گری اقتصادی از طریق کاهش نرخ‌های مالیاتی را نداده و دولت علاوه بر تحمیل مالیات تورمی به آحاد مردم، متناسب با قیمت‌های افزایش یافته نیز مالیات کسب کرده است. جدول ۹ عملکرد درآمدهای مالیاتی را در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ به تصویر می‌کشد.

جدول ۹. عملکرد درآمدهای مالیاتی در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ (هزار میلیارد ریال-درصد)

عنوان	عملکرد شش ماهه نخست ۱۴۰۴	قانون بودجه ۱۴۰۵	مصوب شش دوازدهم ۱۴۰۵	عملکرد شش ماهه نخست ۱۴۰۵	رشد شش ماهه نخست ۱۴۰۵ به ۱۴۰۴	نسبت عملکرد به مصوب شش ماهه نخست ۱۴۰۵	سهم اجزا از کل درآمد مالیاتی در شش ماهه نخست ۱۴۰۵
درآمدهای مالیاتی	۶,۸۸۳/۵	۲۸,۲۰۰/۱	۱۴,۱۰۰/۰	۱۰,۷۶۸/۶	۵۶/۴	۷۶/۴	۱۰۰/۰
مالیات مستقیم	۴,۵۳۵/۳	۱۸,۴۳۴/۹	۹,۲۱۷/۵	۶,۵۱۳/۸	۴۳/۶	۷۰/۷	۶۰/۵
مالیات اشخاص حقوقی	۳,۲۰۴/۲	۱۲,۶۳۹/۷	۶,۳۱۹/۸	۴,۵۷۵/۱	۴۲/۸	۷۲/۴	۴۲/۵
مالیات بر درآمد	۱,۱۴۶/۵	۴,۷۰۹/۰	۲,۳۵۴/۵	۱,۵۷۲/۹	۳۷/۲	۶۶/۸	۱۴/۶
مالیات بر ثروت	۱۸۴/۶	۱,۰۸۶/۳	۵۴۳/۲	۳۶۵/۸	۹۸/۲	۶۷/۴	۳/۴
مالیات غیرمستقیم (صرفاً مالیات بر کالاها و خدمات)	۲,۳۴۸/۲	۹,۷۶۵/۱	۴,۸۸۲/۶	۴,۲۵۴/۸	۸۱/۲	۸۷/۱	۳۹/۵

مأخذ: قانون بودجه سال ۱۴۰۵، سازمان امور مالیاتی کشور و محاسبات تحقیق.

که از افزایش ۴۰٪ درصدی نسبت به نیمه نخست سال ۱۴۰۴ حکایت دارد. شایان ذکر است که ارقام اوراق بدهی معامله شده با لحاظ کسر از قیمت در فرآیند حراج عنوان شده است. به عبارت دیگر، از کل مبلغ انتشار اوراق بدهی دولتی در این مدت (۴,۵۰۰/۰ هزار میلیارد ریال)، حدود ۹۸۴/۳ هزار میلیارد ریال بابت بهره از قیمت کسر شده است. همچنین ۱۸۹/۲ هزار میلیارد ریال از اوراق بدهی انتشار یافته در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ به فروش نرفته و به حراج های نیمه دوم سال ۱۴۰۵ انتقال یافته است. از طرف دیگر، بر اساس گزارش خزانه داری کل کشور، میزان خرید اوراق بدهی دولتی توسط بانک ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی در این مدت برابر با ۱,۲۱۴/۷ هزار میلیارد ریال عنوان شده که کاملاً متفاوت با ارقام درج شده در گزارش های بانک مرکزی است. مقایسه این رقم با عملکرد حراج اوراق بدهی دولتی در گزارش بانک مرکزی گویای آن است که بانک ها حدود ۸۱۹/۸ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی دولتی را به جای خرید مستقیم از کارگزاری بانک مرکزی در بازار پول، به صورت غیرمستقیم از بازار سرمایه خریداری کرده اند تا سهم بانک ها از خرید اوراق بدهی منتشر شده در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ به حدود ۳۶/۵ درصد برسد. جدول ۱۰ وضعیت عرضه، تقاضا و معاملات ثبت شده اوراق بدهی دولتی را در فرآیند حراج در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ نشان می دهد.

انتشار اوراق بدهی دولتی در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ با افزایش ۲۷/۲ درصدی نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۴ در سطح ۱۰,۳۰۰/۰ هزار میلیارد ریال برای کل سال تصویب شد. با این حال انتشار اوراق بدهی دولتی در سال ۱۴۰۴ حدود ۷,۰۶۶ هزار میلیارد ریال تحقق یافت و بنابراین انتشار اوراق بدهی در قانون بودجه سال ۱۴۰۵ نسبت به عملکرد سال ۱۴۰۴ افزایش ۴۵/۸ درصدی را تجربه کرد. بر این اساس، بانک مرکزی با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی از اواسط خرداد ماه سال ۱۴۰۵ شروع به برگزاری حراج هفتگی اوراق بدهی دولتی در بازار بین بانکی (بازار پول) و بازار سرمایه کرد.

در این فرآیند تا انتهای شهریورماه سال جاری در شانزده مرحله حراج، ۴,۵۰۰/۰ هزار میلیارد ریال اوراق مرابحه دولتی با نماد «اراد» منتشر شد. این عرضه با تقاضای ۴۳۳/۷ هزار میلیارد ریالی بانک ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی مواجه شد و نهایتاً وزارت امور اقتصادی و دارایی به عنوان عامل اصلی تصمیم گیرنده، با ۹۱/۱ درصد آن (حدود ۳۹۴/۹ هزار میلیارد ریال) موافقت کرد. در سوی دیگر، در بازار سرمایه (سامانه مظنه گیری سازمان بورس و اوراق بهادار) با ۲,۹۳۱/۷ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی دولتی به فروش رسید. بر این اساس در نیمه نخست سال ۱۴۰۵، کل اوراق بدهی دولتی معامله شده در فرآیند حراج معادل ۳,۳۲۶/۶ هزار میلیارد ریال بود

جدول ۱۰. صورت وضعیت حراج اوراق بدهی نقدی دولت در بازار پول و سرمایه در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ (هزار میلیارد ریال-درصد)

ماه	۱۴۰۴					۱۴۰۵					رشد	رشد	رشد
	میزان عرضه اولیه	میزان تقاضای بانک ها در حراج	میزان معاملات حراج در بازار پول	میزان فروش اوراق موضوع حراج در بازار سرمایه	کل معاملات حراج در بازار پول و سرمایه	میزان عرضه اولیه	میزان تقاضای بانک ها در حراج	میزان معاملات حراج در بازار پول	میزان فروش اوراق موضوع حراج در بازار سرمایه	کل معاملات حراج در بازار پول و سرمایه			
خرداد	۷۵۰/۰	۴۰۲/۱	۴۰۲/۱	۰/۰	۴۰۲/۱	۱,۶۵۸/۷	۳۷/۰	۶/۰	۷۵۸/۷	۷۶۴/۷	-	-	۹۰/۲
تیر	۱,۷۸۵/۴	۵۶۵/۲	۵۶۵/۲	۱۷۴/۲	۷۳۹/۴	۱,۸۸۷/۶	۹۰/۱	۸۲/۳	۵۰۰/۳	۵۸۲/۶	۱۸۷/۲	۱۸۷/۲	-۲۱/۲
مرداد	۱,۶۹۵/۹	۲۱۳/۵	۲۱۳/۵	۵۷۶/۹	۷۹۰/۴	۲,۶۱۴/۸	۳۰۲/۱	۳۰۲/۱	۱,۰۲۷/۸	۹۴۷/۰	۱۱/۸	۱۱/۸	۱۹/۸
شهریور	۱,۳۲۵/۶	۲۲۸/۸	۲۲۸/۸	۴۲۵/۱	۴۴۳/۹	۲,۲۳۵/۴	۴/۵	۴/۵	۱,۰۲۷/۸	۱,۰۳۲/۳	-۷۶/۱	-۷۶/۱	۱۴۱/۸
جمع	۵,۵۵۶/۹	۱,۲۰۳/۶	۱,۱۹۹/۶	۱,۱۷۶/۲	۲,۳۷۵/۸	۸,۳۹۶/۵	۴۳۳/۷	۳۹۴/۹	۲,۹۳۱/۷	۳,۳۲۶/۶	-۶۷/۱	-۶۷/۱	۱۴۹/۳

مأخذ: بانک مرکزی ایران، گزارش های هفتگی حراج اوراق بدهی دولتی

تشدید نرخ تورم در اقتصاد ایران است. از نیمه دوم مردادماه سال ۱۴۰۰ به این سو، معاملات بازار اوراق بدهی (مجموع بازار اولیه و ثانویه) به تفکیک فعالان اصلی این بازار (دولت، بانک مرکزی، بانک ها، صندوق ها و سایر) توسط شرکت فرابورس منتشر می شود. بر این اساس از نیمه دوم مردادماه ۱۴۰۰ تا انتهای شهریورماه ۱۴۰۵، انباشت خالص خرید اوراق بدهی دولتی از سوی بانک مرکزی و صندوق ها به ترتیب حدود منفی ۱۵۵/۰ هزار میلیارد ریال و مثبت ۱۱,۰۲۵/۹ هزار میلیارد ریال گزارش شده است. باید توجه داشت که خرید اوراق بدهی دولتی از سوی بانک مرکزی در عرضه اولیه ممنوع بوده و رقم ذکر شده برای خالص خرید بانک مرکزی صرفاً مربوط به بازار ثانویه است. شایان ذکر است منفی بودن خالص انباشت خرید بانک مرکزی به معنی منفی بودن این دارایی در ترانزنامه بانک مرکزی نیست، چرا که داده های عنوان شده در این گزارش تنها از نیمه دوم مرداد ۱۴۰۰ تا انتهای شهریور ۱۴۰۵ را پوشش می دهند.

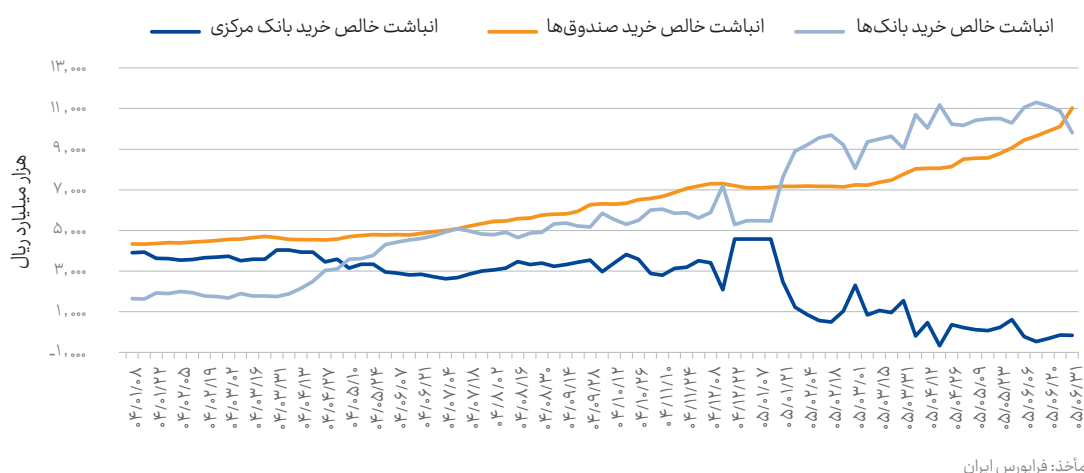
جدای از فرآیند حراج، دولت به دو شیوه دیگر می تواند دست به انتشار اوراق بدهی بزند: یکی پذیره نویسی اوراق مرابحه همراه با متعهد پذیره نویسی در بازار سرمایه (اینجا هم نماد اوراق مربوطه اراد است) و دیگری ارایه اسناد خزانه اسلامی به پیمانکاران طلبکار از دولت با نماد «اخزا». در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ واگذاری اوراق غیرنقدی (اسناد خزانه اسلامی) برابر با ۱,۱۵۰/۰ هزار میلیارد ریال بوده است و در عین حال، از روش پذیره نویسی اوراق همراه با متعهد پذیره نویسی استفاده نشده است.

به این ترتیب مجموع انتشار انواع اوراق بدهی دولتی در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ به ۵,۶۵۰/۰ هزار میلیارد ریال بالغ شده است که در مقایسه با نیمه نخست سال ۱۴۰۴، رشد قابل توجه ۸۸/۳ درصدی را نشان می دهد. به عبارت دیگر دولت حتی اندکی بیشتر از نرخ تورم در همین دوره برای پوشش کسری بودجه فزاینده نسبت به افزایش انتشار اوراق بدهی اقدام کرده است - کسری بودجه ای که خود یکی از عوامل اصلی

نخست سال ۱۴۰۵ را می‌توان به تغییر قابل توجه نرخ بازده این اوراق به موازات ثبات نسبی سایر نرخ‌ها در بازار پول نسبت داد. در نقطه مقابل، بانک مرکزی با محدود کردن تزریق ذخایر در عملیات بازار باز، از انباشت خالص خرید اوراق بدهی در بازار ثانویه کاسته و از این منظر سیاستی انقباضی را در پیش گرفته است. در نتیجه، ترکیب دارایی‌های بانک‌ها به ویژه در پی افزایش نرخ اوراق در بازارهای اولیه و ثانویه، به نفع نگهداری اوراق بدهی تغییر یافته است - امری که به نوعی بازتاب‌دهنده بروز اثر تزامم مالی^{۲۶} در اقتصاد ایران و محدودتر شدن تأمین مالی بخش خصوصی در شرایط رکودی است. نمودار ۹ وضعیت انباشت خالص خرید اوراق بدهی را به تصویر می‌کشد.

از طرف دیگر، بانک‌ها که از نیمه دوم مردادماه تا انتهای اسفندماه ۱۴۰۰، بیشتر به عنوان فروشنده اوراق بدهی در بازار ثانویه فعالیت داشتند (انباشت خالص خرید منفی ۵۵۶/۳ هزار میلیارد ریالی در بازارهای اولیه و ثانویه)، در سال‌های پس از آن عمدتاً در نقش خریدار ظاهر شده‌اند. این روند در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ با شدت بیشتری تداوم یافته، به گونه‌ای که بانک‌ها در این مدت حدود ۴,۳۲۴/۸ هزار میلیارد ریال اوراق بدهی به صورت خالص از بازارهای اولیه و ثانویه خریداری کرده‌اند. بر این اساس، انباشت خالص خرید اوراق بدهی دولتی توسط بانک‌ها از نیمه دوم مردادماه ۱۴۰۰ تا انتهای شهریورماه ۱۴۰۵ حدود ۹,۸۰۳ هزار میلیارد ریال بوده است. تشدید خرید اوراق بدهی دولتی توسط شبکه بانکی در نیمه

نمودار ۹. وضعیت انباشت خالص خرید اوراق بدهی (هزار میلیارد ریال)

۹. بازار سرمایه

۹-۱. بازدهی

کالاها، نرخ ارز یا تورم داخلی وابسته است. در چنین شرایطی رشد این متغیرها می‌تواند به افزایش درآمد اسمی و بهبود انتظارات سودآوری منجر شود. مجموعه این عوامل در کنار افزایش حضور خریداران حقیقی در بازار سهام و صندوق‌های سهامی، زمینه ثبت بازدهی قابل توجه بازار سهام در نیمه نخست سال جاری را فراهم کرده است.

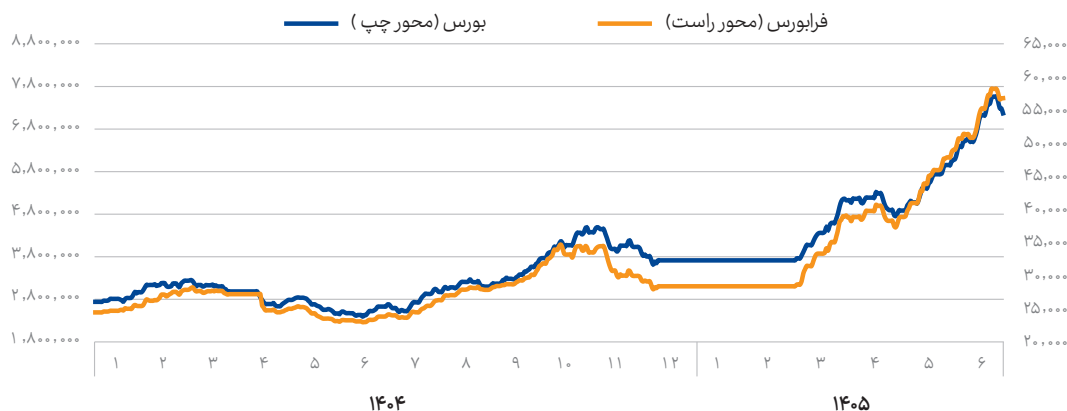
البته برخی کارشناسان شرایط فعلی را با رشد قابل توجه قیمت سهام در سال ۱۳۹۹ مقایسه می‌کنند. افزایش نسبت قیمت به درآمد بازار (P/E) به ۸/۲۵ واحد در پایان شهریور ماه ۱۴۰۵ نشان می‌دهد که رشد قیمت سهام در ماه‌های اخیر موجب افزایش سطح ارزش‌گذاری بازار شده است. قرار گرفتن این نسبت در بالاترین سطح از اردیبهشت ۱۴۰۲ به این سو می‌تواند زنگ هشدار برای سرمایه‌گذاران باشد. با این حال برای ارزیابی شدت این خطر می‌توان سطح فعلی این نسبت را با دوره‌های اوج بازار مقایسه کرد. نسبت قیمت به درآمد بازار در تیر ماه ۱۳۹۹ از ۴۰ واحد فراتر رفته بود. بنابراین اگرچه بازار در شهریور ۱۴۰۵ نسبت به سال‌های اخیر در سطح ارزش‌گذاری بالاتری قرار گرفته، اما این نسبت همچنان به شکل محسوسی کمتر از سطوح تجربه‌شده در سال ۱۳۹۹ است، اگرچه به موازات باید توجه داشت که شرایط فعالیت اقتصادی نیز به مراتب دشوارتر از سال ۱۳۹۹ شده است.

به هر تقدیر شاخص‌های کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در پایان تابستان ۱۴۰۵ نسبت به پایان بهار ۱۴۰۵، به ترتیب ۳۹/۸ درصد و ۴۶/۵ درصد افزایش یافتند. نمودار ۱۰ تحولات روزانه شاخص‌های کل بورس و فرابورس را از آغاز سال ۱۴۰۴ تا پایان شهریور ۱۴۰۵ به تصویر می‌کشد.

در تابستان ۱۴۰۵، بازار سرمایه ایران به دلیل استقبال قابل توجه سرمایه‌گذاران، رکوردهای جدیدی را به ثبت رساند. در مجموع، بازگشایی بازار سهام در اواخر اردیبهشت پس از وقفه ناشی از جنگ، با رفتاری متفاوت از انتظارات همراه بود و شاخص‌های کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در پایان فصل بهار ۱۴۰۵ نسبت به پایان سال ۱۴۰۴، به ترتیب ۳۸/۰ درصد و ۳۶/۶ درصد افزایش یافتند. کاهش عرضه در بسیاری از نمادها و افزایش تقاضا در بخشی از بازار موجب شکل‌گیری صف‌های خرید در برخی نمادها شد و این روند کم و بیش در نیمه نخست سال ادامه‌دار بود.

از عوامل مؤثر بر بازار سرمایه در فصل تابستان می‌توان به امضای تفاهم‌نامه میان ایران و آمریکا، بهبود فروش ماهانه شرکت‌هایی که در فصل بهار با محدودیت‌های فروش مواجه بودند و البته شرایط تورمی که به رشد اسمی درآمد شرکت‌ها منجر می‌شود، اشاره کرد. در مورد شرایط تورمی باید توجه داشت که ساختار هزینه‌ای و شرایط عملیاتی شرکت‌ها متفاوت است. با این حال در مجموع و در وضعیت کنونی، این عامل در کنار عقب‌ماندگی بازدهی سهام نسبت به تورم و برخی بازارهای موازی طی دوره‌های گذشته، به یکی از متغیرهای مورد توجه معامله‌گران بازار سرمایه تبدیل شده است. بر این اساس بخشی از تقاضای موجود در بازار را می‌توان در چارچوب انتظار سرمایه‌گذاران برای جبران بخشی از این عقب‌ماندگی ارزیابی کرد. افزایش نرخ فروش شرکت‌ها در صورت‌های مالی و حفظ یا بهبود حاشیه سود می‌تواند انتظارات مربوط به رشد سود اسمی بنگاه‌ها را تقویت کند. این موضوع برای بازار سرمایه ایران اهمیت ویژه‌ای دارد، زیرا درآمد بخش قابل توجهی از شرکت‌ها به قیمت

نمودار ۱۰. تحولات شاخص‌های کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

منتهی به شهریور ماه ۱۴۰۵ نیز بیت‌کوین با بازدهی ریالی ۸۲/۶ درصدی در جایگاه نخست بازارهای منتخب قرار گرفته است. مقایسه بازدهی بازارهای منتخب با نرخ تورم مصرف‌کننده نشان می‌دهد که در هر دو بازه سه ماهه و یک ساله، تنها صندوق‌های درآمد ثابت بازدهی کمتر از تورم داشته‌اند. بنابراین سایر بازارهای منتخب در این دوره‌ها بازدهی واقعی مثبت را ثبت کرده‌اند.

در بازه یک ساله منتهی به شهریور ماه ۱۴۰۵ و در میان بازارهای سرمایه‌گذاری منتخب ارایه‌شده در جدول ۱۱، شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران با ثبت بازدهی ریالی ۱۸۲/۲ درصدی بیشترین بازدهی را به خود اختصاص داده است. این در حالی است که شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران عمدتاً در چند سال گذشته نسبت به سایر بازارهای سرمایه‌گذاری عملکرد ضعیف‌تری را تجربه کرده بود. در بازه سه ماهه

جدول ۱۱. بازدهی ریالی بازارهای مختلف در بازه سه ماهه و یک ساله منتهی به شهریور ۱۴۰۵ (درصد)

بازده یک ساله (درصد تغییر پایان شهریور ۱۴۰۵ نسبت به پایان شهریور ۱۴۰۴)	بازده سه ماهه (درصد تغییر پایان شهریور ۱۴۰۵ نسبت به پایان خرداد ۱۴۰۵)	
۱۰۰/۸	۸۲/۶	بیت‌کوین
۱۴۹/۸	۴۹/۲	متوسط صندوق‌های طلا
۱۵۵/۷	۴۸/۱	طلا ۱۸ عیار
۱۳۹/۸	۴۶/۵	شاخص کل فرابورس
۱۲۴/۲	۴۶/۱	دلار بازار آزاد
۱۳۵/۸	۴۵/۰	سکه امامی
۱۸۲/۲	۳۹/۸	شاخص کل بورس
۸۹/۸	۱۱/۲	تغییر شاخص قیمت مصرف‌کننده
۳۷/۱	۸/۶	متوسط صندوق‌های درآمد ثابت

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، مرکز آمار ایران، شرکت مدیریت فناوری بورس تهران (فیپیران)، شبکه اطلاع‌رسانی طلا، سکه و ارز

۹-۲. ارزش بازار

معامله به نفع این گروه (افزایش سهم صندوق‌های کالایی از کل ارزش بازار صندوق‌های قابل معامله) تغییر کند. سهم این صندوق‌ها به طور متوسط از حدود ۱۰ درصد در سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۲ به حدود ۳۱ درصد در پایان شهریور ماه ۱۴۰۴ و سپس به حدود ۳۹ درصد در پایان شهریور ماه ۱۴۰۵ افزایش یافته است. به این ترتیب سهم صندوق‌های کالایی از کل صندوق‌های قابل معامله از سهم ۳۰ درصدی صندوق‌های قابل معامله بورس اوراق بهادار تهران و سهم ۳۱ درصدی صندوق‌های قابل معامله فرابورس ایران بیشتر شده است. از سوی دیگر، ارزش بازار سهام در پایان شهریور ماه ۱۴۰۵ نسبت به مقطع مشابه سال گذشته حدود ۱۶۳/۵ درصد افزایش یافته است. البته رشد ارزش بازار سهام را نمی‌توان تماماً به افزایش قیمت سهام شرکت‌های موجود نسبت داد. بخشی از این افزایش ناشی از گسترش دامنه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بازار است. عرضه اولیه ۳۵ شرکت جدید بخشی از افزایش اسمی ارزش بازار در این دوره را توضیح می‌دهد. جدول ۱۲ ارزش بازارهای مختلف بازار سرمایه را در پایان شهریور ماه سال‌های ۱۴۰۴ و ۱۴۰۵ با هم مقایسه کرده است.

بر اساس آمار سازمان بورس و اوراق بهادار، تا پایان شهریور ماه ۱۴۰۵ ارزش کل بازار سرمایه ایران (شامل بورس اوراق بهادار تهران، فرابورس ایران و بورس کالای ایران) به ۲۹۰,۳۲۲ هزار میلیارد ریال رسید که حدود ۱۵۴/۰ درصد نسبت به مقطع مشابه سال ۱۴۰۴ افزایش یافته است. البته این رقم دارای محاسبات مضاعف است، چرا که همپوشانی‌های موجود (مثلاً بین بازار سهام و صندوق‌های قابل معامله) در این آمار تفکیک شده نیست. بیشترین رشد ارزش بازار در این مدت، مربوط به بازار صندوق‌های قابل معامله با ۲۰۱/۲ درصد و کمترین رشد مربوط به بازار اوراق بدهی با ۵۱/۵ درصد است. رشد ارزش بازار صندوق‌های قابل معامله در دوره مورد بررسی بیش از همه تحت تأثیر رشد قابل توجه صندوق‌های کالایی قرار داشته است. ارزش بازار این صندوق‌ها در بورس کالای ایران که عمدتاً شامل صندوق‌های با پشتوانه طلا و زعفران هستند حدود ۲۵۴ درصد افزایش یافته است. در مقابل ارزش بازار صندوق‌های قابل معامله سهامی بورس تهران و فرابورس ایران در همین مدت به ترتیب ۱۶۱ درصد و ۱۹۰ درصد رشد کرده است. بالاتر بودن نرخ رشد صندوق‌های کالایی موجب شده است که ترکیب بازار صندوق‌های قابل

جدول ۱۲. ارزش بازارهای مختلف بازار سرمایه در پایان شهریورماه سال‌های ۱۴۰۴ و ۱۴۰۵* (هزارمیلیارد ریال)

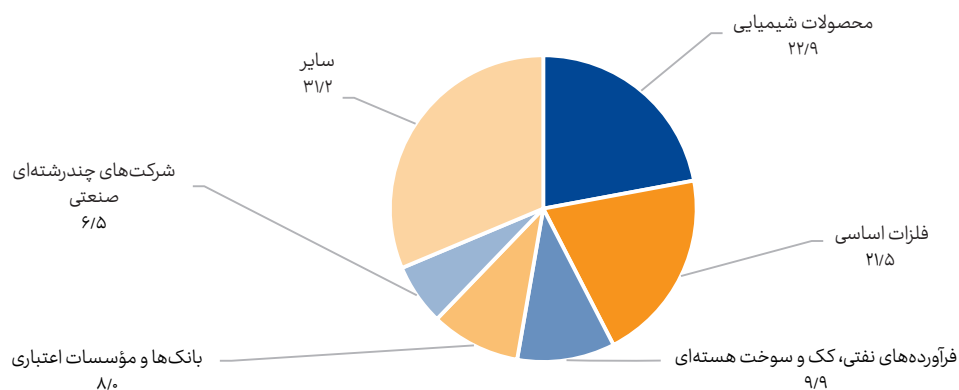
بازار	پایان شهریور ۱۴۰۴	پایان شهریور ۱۴۰۵	درصد تغییر شهریور ۱۴۰۵ به شهریور ۱۴۰۴
سهام	۹۳,۵۴۷	۲۴۶,۵۲۸	۱۶۳/۵
اوراق بدهی	۱۲,۵۳۱	۱۸,۹۹۱	۵۱/۵
صندوق‌های قابل معامله*	۸,۲۳۵	۲۴,۸۰۳	۲۰۱/۲
مجموع	۱۱۴,۳۱۳	۲۹۰,۳۲۲	۱۵۴/۰

مأخذ: سازمان بورس و اوراق بهادار
* شامل صندوق‌های کالایی بورس کالای ایران

و بانک‌ها و مؤسسات اعتباری به ترتیب با ۲۱/۵ درصد، ۹/۹ درصد و ۸/۰ درصد از ارزش بازار سهام، در جایگاه‌های بعدی قرار دارند. نمودار ۱۱ سهم پنج صنعت بزرگ از ارزش بازار سهام را در مجموع بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در پایان شهریور ماه ۱۴۰۵ نشان می‌دهد.

در پایان شهریورماه سال ۱۴۰۵، صنعت محصولات شیمیایی - عمدتاً شامل شرکت‌های پتروشیمی - با در اختیار داشتن حدود ۲۲/۹ درصد از ارزش بازار سهام، بزرگترین صنعت بازارهای بورس و فرابورس به شمار می‌رود. صنایع فلزات اساسی، صنایع مربوط به فرآورده‌های نفتی، کک و سوخت هسته‌ای

نمودار ۱۱. سهم پنج صنعت بزرگ از ارزش بازار سهام در مجموع بورس تهران و فرابورس ایران در پایان شهریور ۱۴۰۵ (درصد)

مأخذ: سازمان بورس و اوراق بهادار

۳-۹. ارزش معاملات

تنها ۶/۵ درصد از کل ارزش بازار سرمایه ایران را در پایان نیمه نخست سال ۱۴۰۵ به خود اختصاص داده، بیش از ۶۹/۶ درصد از ارزش معاملات بازار سرمایه ایران در طول نیمه نخست این سال از طریق این بازار انجام شده است. با توجه به تمرکز بخش قابل توجهی از معاملات اوراق بدهی در فرابورس ایران، ارزش معاملات اوراق بدهی حدود ۸۷/۰ درصد از ارزش کل معاملات فرابورس را در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ به خود اختصاص داده است.

نکته قابل توجه دیگر این که در نیمه نخست سال ۱۴۰۵، صنعت بانک‌ها و مؤسسات اعتباری با ثبت ارزش معاملاتی معادل ۱,۴۷۷/۸ هزار میلیارد ریال و رشد قابل توجه ۷۸۷ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل، در جایگاه نخست صنایع بورسی از نظر ارزش معاملات سهام قرار گرفته است. جدول ۱۳ ارزش معاملات انواع اوراق بهادار را در بازار سرمایه ایران در نیمه نخست سال‌های ۱۴۰۴ و ۱۴۰۵ نشان می‌دهد.

ارزش کل معاملات بازار سرمایه ایران (شامل بازار صندوق‌های قابل معامله بورس کالای ایران) در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ به ۲۹۳,۸۲۹ هزار میلیارد ریال رسید که حدود ۲۱/۰ درصد نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۴ افزایش یافته است. یکی از دلایل رشد کمتر ارزش معاملات نسبت به نرخ تورم در این دوره، توقف معاملات بازار سهام و صندوق‌های سهامی در دو ماه ابتدایی سال ۱۴۰۵ بوده است. به همین دلیل ارزش معاملات بازار سرمایه در تابستان ۱۴۰۵ نسبت به تابستان ۱۴۰۴ رشد بیشتری داشته (حدود ۶۹/۴ درصد) اگرچه این رشد همچنان کمتر از نرخ تورم تجربه شده در این دوره است. بیشترین رشد ارزش معاملات در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۴، مربوط به بازار سهام با ۱۶۵/۱ درصد و کمترین رشد مربوط به بازار اوراق بدهی با منفی ۱/۷ درصد است. رشد منفی معاملات اوراق بدهی عمدتاً به رویکرد انقباضی بانک مرکزی در عملیات سیاست پولی مربوط می‌شود. با این حال، بازار اوراق بدهی اگرچه

جدول ۱۳. ارزش معاملات انواع اوراق بهادار در بازار سرمایه ایران در نیمه نخست سال‌های ۱۴۰۴ و ۱۴۰۵ (هزار میلیارد ریال - درصد)

بازار	نیمه نخست ۱۴۰۴		نیمه نخست ۱۴۰۵		درصد تغییر ارزش معاملات در نیمه نخست ۱۴۰۵ نسبت به نیمه نخست ۱۴۰۴
	ارزش معاملات	سهم از ارزش معاملات	ارزش معاملات	سهم از ارزش معاملات	
سهام	۸,۷۵۹	۳/۶	۲۳,۲۱۷	۷/۹	۱۶۵/۱
اوراق بدهی	۲۰۷,۹۷۶	۸۵/۷	۲۰۴,۴۹۶	۶۹/۶	-۱/۷
صندوق‌های قابل معامله*	۲۶,۰۰۱	۱۰/۷	۶۶,۱۱۵	۲۲/۵	۱۵۴/۳
مجموع	۲۴۲,۷۳۵	۱۰۰/۰	۲۹۳,۸۲۹	۱۰۰/۰	۲۱/۰

مأخذ: سازمان بورس و اوراق بهادار
* شامل صندوق‌های کالایی بورس کالای ایران

۴-۹. تأمین مالی

هزار میلیارد ریال معادل ۶۷/۹ درصد مربوط به تأمین مالی دولت از طریق انتشار اوراق بدهی بوده است. این نسبت در نیمه نخست ۱۴۰۴ حدود ۶۵/۳ درصد بوده که از افزایش نسبی تأمین مالی دولت از طریق انتشار اوراق بدهی حکایت دارد.

برآورد می‌شود که کسب‌وکارها در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ حدود ۳۳,۶۹۲ هزار میلیارد ریال از طریق دریافت تسهیلات بانکی تأمین مالی کرده باشند. با در نظر گرفتن منابع تأمین‌شده از بازار سرمایه، سهم این بازار از مجموع تأمین مالی صورت‌گرفته از بازارهای پول و سرمایه (با احتساب اوراق دولتی) به حدود ۲۰/۳ درصد رسیده است. با حذف اوراق دولتی این سهم به ۷/۶ درصد کاهش می‌یابد. با وجود سهم همچنان ناچیز بازار سرمایه از تأمین مالی اقتصاد، مقایسه این ارقام با نیمه نخست سال ۱۴۰۴ از افزایش نقش بازار سرمایه در تأمین مالی حکایت دارد. در آن دوره سهم بازار سرمایه با احتساب اوراق دولتی حدود ۱۱/۴ درصد و بدون احتساب آن حدود ۴/۲ درصد محاسبه شده بود. جدول ۱۴ روش‌های تأمین مالی از طریق بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران را در نیمه نخست سال‌های ۱۴۰۴ و ۱۴۰۵ نشان می‌دهد.

بر اساس آمار سازمان بورس و اوراق بهادار، در مجموع از طریق بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در طول نیمه نخست سال ۱۴۰۵ معادل ۸,۵۸۱ هزار میلیارد ریال تأمین مالی با احتساب اوراق بدهی انجام شده که بیش از ۸۹/۲ درصد نسبت به مدت مشابه سال گذشته افزایش یافته است. از این مقدار ۱۷/۳ درصد از طریق افزایش سرمایه (مطالبات و آورده نقدی یا اندوخته‌ها و سود انباشته)، ۷۸/۸ درصد از طریق انتشار اوراق بدهی، ۲/۰ درصد از طریق تأمین مالی جمعی و تنها ۱/۹ درصد از طریق عرضه اولیه صورت گرفته است. بررسی ترکیب منابع افزایش سرمایه در نیمه نخست ۱۴۰۵ نشان می‌دهد که ۴۲/۷ درصد از آن از محل آورده نقدی و مطالبات سهامداران تأمین شده و ۵۷/۳ درصد دیگر به استفاده از سود انباشته و اندوخته‌های داخلی شرکت‌ها اختصاص داشته است. بررسی ترکیب تأمین مالی از طریق اوراق بدهی در سال ۱۴۰۵ نشان می‌دهد که ۸۶/۱ درصد از این منابع به اوراق بدهی دولتی و بقیه به اوراق بدهی شرکتی و شهرداری‌ها تعلق داشته است. بنابراین از مجموع ۸,۵۸۱ هزار میلیارد ریال تأمین مالی صورت گرفته در مجموع بورس و فرابورس در نیمه نخست سال ۱۴۰۵، حدود ۵,۸۲۵

جدول ۱۴. روش‌های تأمین مالی از طریق بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در نیمه نخست سال‌های ۱۴۰۴ و ۱۴۰۵ (هزار میلیارد ریال-درصد)

روش تأمین مالی	نیمه نخست ۱۴۰۴		نیمه نخست ۱۴۰۵		درصد تغییر نیمه نخست ۱۴۰۵ به نیمه نخست ۱۴۰۴
	ارزش	سهم از کل	ارزش	سهم از کل	
انتشار اوراق بدهی	۳,۴۷۵	۷۶/۶	۶,۷۶۴	۷۸/۸	۹۴/۶
افزایش سرمایه (به جز تجدید ارزیابی و صرف سهام)	۹۸۸	۲۱/۸	۱,۴۸۵	۱۷/۳	۵۰/۳
تأمین مالی جمعی	۶۴	۱/۴	۱۶۹	۲/۰	۱۶۳/۰
عرضه اولیه	۹	۰/۲	۱۶۴	۱/۹	۱,۷۴۲/۵
جمع کل	۴,۵۳۶	۱۰۰/۰	۸,۵۸۱	۱۰۰/۰	۸۹/۲

مأخذ: سازمان بورس و اوراق بهادار

۱۰. سایر تحولات

طبق گزارش مرکز آمار ایران از درآمد و هزینه خانوارهای شهری و روستایی ایرانی، در سال ۱۴۰۴ به طور میانگین ۷۰٪ درصد از هزینه یک خانوار شهری (رشد ۲/۷ واحد درصدی نسبت به سال ۱۴۰۳) صرف خوراک، مسکن، سوخت و روشنایی شده است. در این بین مسکن، سوخت و روشنایی برای خانوار شهری سهم ۴۱/۷ درصدی از کل بودجه داشته و ۲۸/۳ درصد از بودجه نیز صرف هزینه‌های خوراکی و دختانی شده است.

معادل ۴۷/۵ درصد بوده که بیشتر از رشد ۴۱/۲ درصدی درآمد خانوارهای شهری در همین دوره است.

در سال ۱۴۰۴ معادل ۷۰/۷ درصد از خانوارهای شهری دارای مسکن ملکی (در مقابل ۲۲/۸ درصد مسکن اجاری و ۶/۵ درصد سایر اشکال مسکن) بوده‌اند، در حالی که این نسبت برای خانوارهای روستایی از ۹۰ درصد فراتر می‌رود.

یکی از نکات قابل توجه گزارش بودجه خانوار در ایران سهم بالای درآمدهای غیرشغلی، در مقایسه با درآمد مزد و حقوق بگیری و درآمد مشاغل آزاد است. حدود ۵۳/۹ درصد از درآمد خانوارهای شهری ایرانی از محلی غیر از شغلشان به دست آمده که در مقایسه با سال قبل از افزایش یک واحد درصدی حکایت دارد. در سایر کشورها عمدتاً درآمدهای شغلی دست بالا را در مقایسه با درآمدهای غیرشغلی دارند، در حالی که در ایران و تا حد زیادی تحت تأثیر نرخ‌های تورم بالا، بخش زیادی از مخارج خانوارهای ایرانی از محلی غیر از درآمد شغلشان تأمین می‌شود. جدای از پرداخت‌های انتقالی و یارانه‌های دولتی، بخشی از این درآمد غیرشغلی می‌تواند درآمد ناشی از دارایی‌های سرمایه‌ای باشد که برخلاف حقوق و دستمزد، عمدتاً رشد قیمت آنها بیشتر از رشد سطح عمومی قیمت‌ها است و البته خانوارهای موجود در دهک‌های پایین درآمدی عمدتاً از چنین منبع درآمدی محروم‌اند.

هر چه سهم خوراک و مسکن از بودجه خانوار بیشتر شود، می‌تواند نشانه‌ای از کاهش رفاه آن خانوار باشد. بر اساس این شاخص وضعیت خانوار روستایی ایرانی اندکی بهتر از خانوار شهری بوده، چرا که سهم مسکن، سوخت و روشنایی از کل بودجه خانوار روستایی در سال ۱۴۰۴ معادل ۲۲/۴ درصد بوده، اگرچه خوراکی‌ها ۴۱/۷ درصد از بودجه خانوار روستایی را جذب کرده‌اند. به این ترتیب مجموع این دو قلم سهم ۶۴/۱ درصدی از بودجه خانوار روستایی دارد که ۲/۹ واحد درصد افزایش را نسبت به سال ۱۴۰۳ نشان داده و در سطوح بسیار بالایی در مقایسه با بسیاری از کشورهای جهان قرار دارد. در کشورهای پیشرفته این نسبت معمولاً از ۵۰ درصد تجاوز نمی‌کند. باید توجه داشت که در سال ۱۳۸۸ تنها ۳۱/۲ درصد از مخارج خانوارهای شهری ایرانی معطوف به هزینه مسکن بود. با شوک قیمتی خوراک و مسکن در سال ۱۴۰۵ و در پی جنگ ۴۰ روزه، انتظار می‌رود که سهم این دو قلم از بودجه خانوار در سال جاری حتی از این فراتر رفته و بودجه ناچیزی برای سایر نیازهای خانوارهای ایرانی باقی مانده باشد.

از سوی دیگر در سال ۱۴۰۴ وضعیت توزیع درآمد اندکی بهبود یافته و ضریب جینی کل کشور از ۳۸۷/۰ در سال ۱۴۰۳ به ۳۸۵/۰ تنزل یافته است. این بهبود ناچیز عمدتاً مربوط به خانوارهای شهری است و ضریب جینی خانوارهای روستایی در این سال حتی افزایش یافته است. با این حال رشد درآمد خانوارهای روستایی در سال ۱۴۰۴ نسبت به سال ۱۴۰۳

نکات کلیدی

■ معادل ۵/۴ میلیارد دلار (۱/۸ درصد از تولید ناخالص داخلی) شود. علاوه بر افت شدید صادرات نفت، ضعف تجارت غیرنفتی نیز این فشار را تشدید کرده است. تجارت غیرنفتی ایران و چین در هشت ماهه نخست ۲۰۲۶ حدود ۵۶/۲ درصد افت کرده است.

■ سیاست انقباضی بانک مرکزی در تأمین مالی بانک‌ها از اردیبهشت امسال به بعد و احتمالاً کنترل سخت‌گیرانه‌ترین نهاد پولی بر رشد تسهیلات اعطایی را می‌توان از عوامل کاهش‌دهنده سرعت رشد سالانه نقدینگی در دو ماه پایانی تابستان به شمار آورد.

■ برآورد می‌شود که تحقق مصارف عمومی دولت (هزینه‌های جاری و عمرانی و تملک دارایی‌های مالی) نسبت به رقم مصوب در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۵ حدود ۱۲/۴ واحد درصد بیشتر از تحقق منابع عمومی باشد تا تراز شکلی بودجه دولت در این مدت کسری ۳,۸۹۶/۲ هزار میلیارد ریالی داشته باشد. با توجه به این که برآورد می‌شود هزینه‌های جاری در این مدت حدود ۱۰۶/۱ درصد نسبت به رقم مصوب تحقق داشته، تحقق ۷۳/۳ درصدی درآمدهای عمومی منجر به برآورد کسری ۱۱,۰۳۵ هزار میلیارد ریالی برای تراز عملیاتی در شش ماهه نخست سال ۱۴۰۵ شده است. طبیعتاً برای جبران این کسری و همچنین تأمین مخارج مربوط به تملک دارایی‌های مالی، دولت عمدتاً به انتشار اوراق بدهی و استقراض از صندوق توسعه ملی متکی بوده است. کل اوراق بدهی دولتی معامله‌شده در فرآیند حراج بانک مرکزی در نیمه نخست سال ۱۴۰۵ معادل ۳,۳۲۶/۶ هزار میلیارد ریال بوده که از افزایش ۴۰/۰ درصدی نسبت به نیمه نخست سال ۱۴۰۴ حکایت دارد. از نیمه دوم مردادماه ۱۴۰۰ تا انتهای شهریور ماه سال ۱۴۰۵، انباشت خالص خرید اوراق بدهی از سوی بانک مرکزی معادل منفی ۱۵۵ هزار میلیارد ریال بوده و در مقابل، صندوق‌ها با مثبت ۱۱,۰۲۶ هزار میلیارد ریال و بانک‌ها با مثبت ۹,۸۰۳ هزار میلیارد ریال، خریدار خالص اوراق بدهی بوده‌اند.

■ شاخص‌های کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در پایان فصل تابستان ۱۴۰۵ نسبت به پایان بهار به ترتیب ۳۹/۸ درصد و ۴۶/۵ درصد افزایش یافتند. عرضه اولیه ۳۵ شرکت جدید و رشد قابل توجه بازدهی سهام موجب شد ارزش کل بازار سرمایه در پایان تابستان ۱۴۰۵ به ۲۹۰,۳۲۲ هزار میلیارد ریال برسد. این رقم نسبت به مقطع مشابه سال ۱۴۰۴ حدود ۱۵۴/۰ درصد افزایش یافته است. در نیمه نخست سال ۱۴۰۵، صنعت بانک‌ها و مؤسسات اعتباری با ثبت ارزش معاملاتی معادل ۱,۴۷۷/۸ هزار میلیارد ریال و رشد قابل توجه ۷۸۷ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل، در جایگاه نخست صنایع بورسی از نظر ارزش معاملات قرار گرفته است.

■ در سال ۱۴۰۴ معادل ۷۰/۰ درصد از مخارج خانوار شهری ایرانی صرف خوراک، مسکن، سوخت و روشنایی شده که رشد ۲/۷ واحد درصدی را نسبت به سال قبل از آن نشان می‌دهد. انتظار می‌رود این نسبت در سال ۱۴۰۵ حتی از این رقم فراتر رود.

■ اقتصاد ایران در بهار ۱۴۰۵ با یکی از شدیدترین انقباض‌های سال‌های اخیر (با نفت ۱۰/۱ درصد و بدون نفت ۴/۶ درصد) مواجه شد. مهمترین عامل این افت، انقباض ۲۶/۴ درصدی ارزش افزوده استخراج نفت و گاز بود که با سهم منفی ۶/۷ واحد درصدی، حدود دو سوم کاهش تولید را توضیح می‌دهد. در سمت تقاضا نیز صادرات کالاها و خدمات با افت ۳۵/۷ درصدی و سهم از رشد منفی ۹/۳ واحد درصدی، شدیدترین کاهش را ثبت کرد و همزمان مصرف خصوصی ۴/۰ درصد و تشکیل سرمایه ثابت ناخالص ۸/۴ درصد کاهش یافتند. صندوق بین‌المللی پول، رشد اقتصادی ایران برای سال ۲۰۲۶ را معادل منفی ۷/۶ درصد برآورد کرده است.

■ صادرات نفت خام و میعانات گازی ایران که در مارس ۲۰۲۶ در محدوده ۲ میلیون بشکه در روز قرار داشت، در ماه اوت به حدود ۲۷۰ هزار بشکه در روز کاهش یافت. تداوم محدودیت فیزیکی صادرات نفت ایران و کاهش ذخایر شانوار خارج از محدوده محاصره، در نهایت به تعدیل تولید نفت منجر شد، به‌طوری که تولید نفت خام ایران در ماه اوت با کاهش ۳۹۹ هزار بشکه‌ای نسبت به ماه قبل به ۲/۱ میلیون بشکه در روز رسید و نسبت به اوت ۲۰۲۵ حدود ۳۴/۹ درصد کاهش یافت.

■ ارزش افزوده واقعی بخش ساختمان در بهار ۱۴۰۵ معادل ۶/۴ درصد کاهش یافت و در عین حال شاخص قیمت نهاده‌های ساختمانی در تهران با رشد نقطه‌به‌نقطه ۶/۸ درصدی، از تداوم فشار شدید هزینه ساخت حکایت داشت. در سمت تقاضا نیز با وجود افزایش معاملات در شهر تهران به حدود ۲ هزار و ۳۰۰ واحد در شهریور و رشد متوسط قیمت پیشنهادی به ۲۲۲ میلیون تومان در هر متر مربع، سطح معاملات همچنان پایین بوده و بازار از ضعف تقاضای مصرفی رنج می‌برد.

■ در فصل بهار سال ۱۴۰۵، نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر با افزایش ۱/۸ واحد درصدی نسبت به فصل مشابه سال ۱۴۰۴، به ۹/۱ درصد رسید.

■ روند رو به رشد نرخ تورم سالانه مصرف‌کننده در تابستان امسال هم ادامه داشت. البته نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مصرف‌کننده در سه ماه متوالی تابستان از ثبات نسبی برخوردار بود.

■ تداوم محاصره دریایی و در نتیجه آن اختلال شدید در جریان تجارت کالایی در جنوب کشور، کاهش شدید صادرات نفت، تنش‌های سیاسی و نبود چشم‌انداز روشن از آینده جنگ بین ایران و آمریکا از مهمترین عوامل سقوط ارزش ریال در دو فصل نخست امسال بوده‌اند. بر اساس داده‌های موجود، از ابتدای سال ۱۴۰۴ به این سو، بیشترین نوسان قیمت دلار در بازار آزاد در تابستان ۱۴۰۵ رخ داده است.

■ صندوق بین‌المللی پول پیش‌بینی کرده است که حساب جاری ایران برخلاف سال‌های اخیر که همواره دارای مازاد بوده، در سال ۲۰۲۶ دچار کسری

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | بهار ۱۴۰۵

تهیه شده در مرکز تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه

کارشناسان: حسین سلطان آبادی، آرین آقابییگی، یاسر پاکدامن، باقر قانندی و مهران محمودی

طراح ساختار بصری: حنا نه نیازمند

صفحه آرا: اعظم محمدی

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

ساختمان شماره ۱

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم، شماره ۲
تلفن: ۰۲۱ - ۴۲۱۷ ۸۰۰۰
دورنگار: ۰۲۱ - ۹۱۲۱ ۲۳۸۳
کد پستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۴۴۴۵

ساختمان شماره ۲

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، خیابان ششم، شماره ۲۶
تلفن: ۰۲۱ - ۸۸۵۰ ۹۰۸۱
دورنگار: ۰۲۱ - ۸۸۷۵ ۶۹۴۹
کد پستی: ۱۵۱۴۶۴۴۱۱۴ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۴۴۴۵

www.middleeastbank.ir
info@middleeastbank.ir